

MLADOST

SMOTRA ZA MODERNU KNJIZEVNOSTI UMJETNOST.

Beč, 15. veljače 1898.

Vasilij V. Vereščagin: Neočekivani napadaj.

„Saldirano!“

Na Nilu

Mariana

Grešni verzi

Božićnica

Mlada Hrvatska

Agrarna pretresivanja

Listak.

FRAN GOVÉKAR.

VLADIMIR VIDRIĆ.

TOMA KÓBOR.

DUŠAN.

ARTUR SCHNITZLER.

ARTUR GRADO.

MIŠA ZEMLJANIĆ.

Izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca.

U komiss. nakladi knjižare Dioničke tiskare u Zagrebu.
Za Beč i austrijske zemlje u komissiji knjižare L. Rosner,
Wien, I. Franzensring.

Za Srbiju u knjižari Mite Stajića u Beogradu.

IZBAJU

GUIDO JENY - DUŠAN N. PLAVŠIĆ

Poziv na pretplatu!

„MLADOST“

smotra za modernu književnost i umjetnost

stupila je početkom ov. god. u svoje prvo polugodište, te se uslobadja p. n. hrvatsko, srpsko i slovensko čitateljstvo najuljudnije pezvati na pretplatu.

„Mladost“ izlazi polumjesečno na 3 štampana arka sa umjetničkim prilogom. Donaša najbolje domaće i strane beletristične radnje, bavi se svestranom objektivnom umjetničkom kritikom i objelodanjuje znanstvene članke iz svih grana moderne znanosti. U listku prati „Mladost“ savremeni europejski, osobito pako slavenski znanstveni, književni i umjetnički život.

„Mladost“ će svojim čitateljima prikazati savremene literature svih evropskih naroda i nastojati, da naša narodna literatura steče pred stranim svijetom priznanje koje zaslužuje. Prema tome raspisat će „Mladost“ od vremena do vremena natječaje za razne struke naše književnosti i nastojati, da se nagrada dopita objektivno prosudjenom najboljem djelu.

„Mladost“ je do sada jedini časopis, koji stoji na posve slobodoumnom temelju, koji ne pripada nijednoj stranci, a koga vode jedino umjetnički i znanstveni ciljevi.

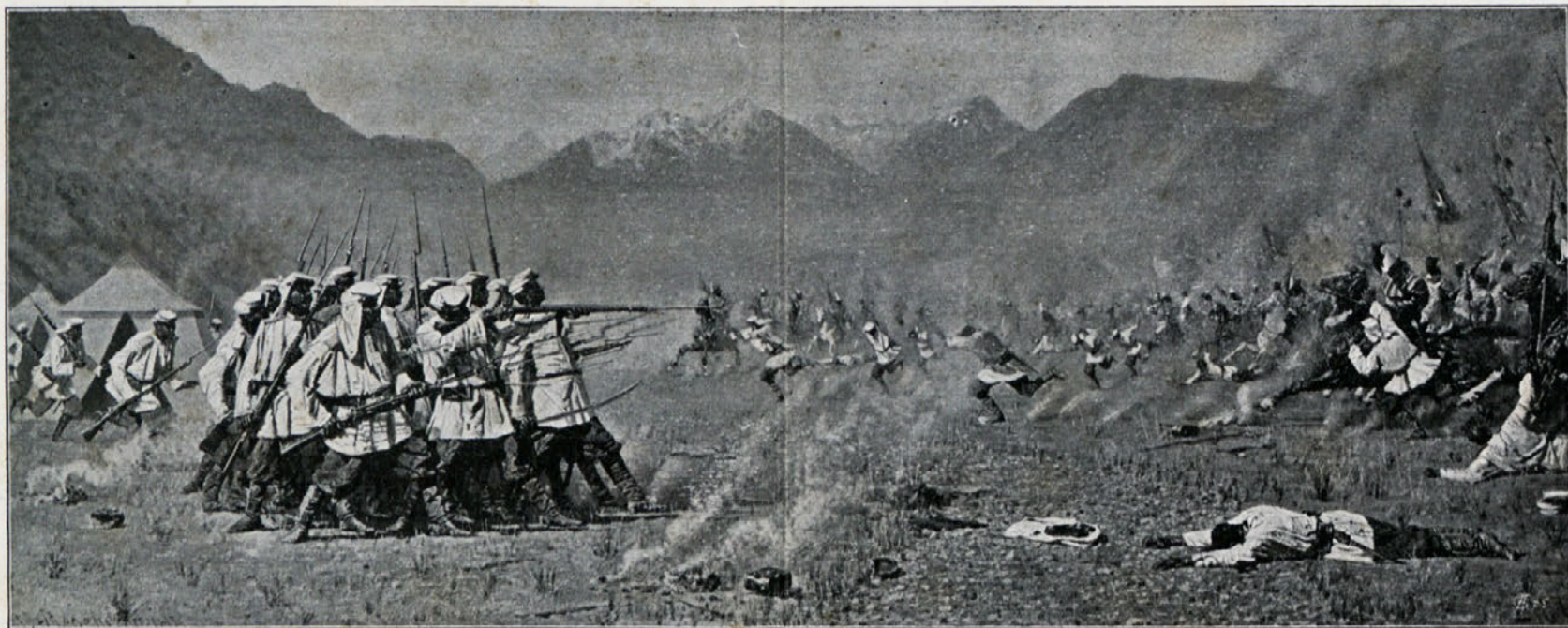
Pretplate primaju se u svim domaćim i stranim knjižarama, kod poštanskih ureda i direktno kod uprave „Mladosti“ :
Beč I., Wollzeile 20.

Pretplata iznosi :

- za Austro-Ugarsku na četvrt godine 2 for., na pò godine 4 for.,
dočim pojedini brojevi stoje 40 nč.;
- za Srbiju na po godine 9 dinara, a pojedini brojevi 90 para;
- za ostale zemlje na po godine 12 franaka, a pojedini brojevi
1.25 franaka.

Vasilij V. Vereščagin: Neočekivani napadaj.

MLADOST.

15. VELJAČE, 1898.

„SALDIRANO!“

Črtica. — Spisal

FRAN GOVÉKAR (LJUBLJANA).

II.

»Skratka, gospod Visconti, tako lepe, poštene in zveste sobarice ne poznam, dasi sem jih poznal že na tisoče. Vsakemu kavarnarju bi bila Lina kapital, ki bi mu nosil najvišje obresti. Pomislite vendar, tako-le krasotico za plačilno mizo . . . za vsakega ima prijazen nasmjehlaj, za vsakega lepo besedo, vedno je zabavna, zgovorna, nikdar je ne mine dobra volja . . . moj Bog, — gosti bodo kar drli v kavarno, da pokramljajo z lepo gospo Lino! Sedaj pa si mislite mesto nje n. pr. tisto suho trlico, tisto dolgočasno Gino iz Št. Ivana! Uff, tisto ženišče vam prepodí s svojo skopostjo in odurnostjo vse goste, in v dveh letih ste z njeno doto pri kraju . . . Lina je sama najboljša dota za pridnega kavarnarja in s pametjo se kregate, če le še jeden hip mislite na ono zaperno kramarico. Sicer pa Lina tudi ne bo brez krajcarja. Štedljiva je bila vedno, vsak novčič je spravila, vsak dar je spremenila v denar, ter ga naložila; gosti v hôtelu »Miramare« ljubeznivo Lino kar obsipajo s pivninami in gospa hotelirka ne more nikdar prehvaliti Linine zanesljivosti; nedvomno jo pred poroko še bogato obdarí . . . To ve marsikak potovalec, ki se ustavlja v hôtelu »Miramare«, in sam sem bil že nevem kolikokrat priča, ko so se potezali razni gospodje, katerim ne segate niti do kolen, za Linino ljubezen. — Dà, včera j še sem videl kako ji je pri-govarjal potovalec imenitne ljubljanske tvrdke, naj se uda njemu.

Potovalec postane v par mesecih sam svoj, in ne bom trdil dvakrat, da je prav zelo mogoče, da postane Lina ljubljanska trgovka, ako se ne pobrigate za njo.

Velik utisk je napravil moj govor na Viscontija, posestnika zakotne tržaške kavarnice. Njegovo kozavo, obrito lice je oblila rahla radečica, mencial je s koleni, skomizgal z rameni, lomil svoje dolge koščene prste ter kinkal polu zamišljenosti s kratko ostrizeno glavo.

»Težka stvar, gospod, težka stvar«, je ječal; »ženitev je loterija, vrag, nevarna igra. Sam nimam ničesar več, vse sem vtaknil v to kavarno . . . stanarina, pohištvo, posli, časniki . . . moj Bog, če ne priženim ničesar, kaj potem? — In ona kramarica ima, gospod, ima vsaj tri tisočake! — Ah, koliko denarja je to za-me!«

In zopet je mencial, zibal se sèm in tjà kakor nihalo starih ur, kremžil svoj spačeni obraz ter stokal: »Oh, denar, denar! — če bi tega ne bilo! O, saj imam Lino tako rad! Vedno moram misliti nanjo, in če bi jo mogel videti kdaj ondi-le za mizo svojo ženico — madonna, srečen bi bil!«

»Žal mi je, Visconti, a povedati vam moram, da niste nikak mož; ne, ne, bojzljiva baba ste, slabič, ki si sam ne upa ničesar pridobiti! Glejte po svetu; koliko jih je, ki so začeli le z dolgovi, a vztrajnost, pridnost, poštenost jim je pomagala, da so danes premožni in srečni zakonci. Bodite mož, Visconti! — Ljubezen Line same vas mora osrečiti toli zelo, da pozabite na vse drugo. In če bodete vedno delavni, kakor ste danes, zlodej bi vam moral nagajati, da ne postanete končno vendar-le še kavarnar na trgu sv. Justa! Bodite torej značaj, mož beseda pridnemu dekletu, ki vas ljubi, ki vam je zvesto, ki je vam na ljubo odbila že toliko snubcev, pa ne prepirajte se z lastnim srcem! — Tudi vi ljubite še vedno Lino, in vest vas zapeče, srce vas zabolí vsekdar, kadar se zmislite na njo . . . Lepa, udana, pridna in poštena žena je na svetu največji zaklad; ne odbijajte ga, če nočete, da se ne bodete kmalu bridko kesali in če nočete, da bodo uživali drugi ono, kar je namenila usoda vam!«

Naglo sem vstal in odšel. — Ko pa sem se ozrl, videl sem Viscontija sedeti še vedno na onem mestu; glavo je tiščal mej svojimi dolgimi, koščenimi prsti ter strmél pred-se.

III.

Ker sem se vozil skoraj vso prejšnjo noč in vse dopoldne, legel sem, dospevši v hôtel »Miramare«, takoj ter se hotel najprej naspati. Opravila sem imel šele proti večeru, časa je bilo torej dovolj.

Toda zaman. Miru ni bilo tisti dan nobenega. Lina je tekala po hodnikih, pela, da je odmevalo, smejala se neprestano, pa loputala z vrati kakor obsedena. Vražje dekle! — Čutil sem jo vsak hip pred svojo sobo, slišal, kako je obračala ključ v ključavnici, da je gledala v sobo ter vedel, da je strašno nestrpna, ker ne more k meni. Zlomek vedi, kaj ji je danes! Obračal sem se nemiren po postelji, klel ter končno ves nevoljen vstal.

»Ali ste blazna, da norite danes po hiši, kričite in se krohočete kakor bi vas kdo nalašč zato najel, da trpinčite zaspane ljudi!«

Strašno sem se delal jeznega, ko se je pridrvila v sobo.

»O Bog, da ste le pokonci! Zbudila bi vas bila sicer sama, zakaj premagovati se nisem mogla več. Pomislite, ljubi gospod, pomislite, Jean mi je pisal in kako, kako . . .! Ha! ha! Oh, gospod, kaj naj vam dam, kako naj vas poplačam, da ste me storili toli srečno? Ljubi, ljubi, gospod, če bi vas ne bilo, umrla bi gotovo od žalosti, obupala bi, v vodo bi skočila, ali pa bi se bila sama ubila . . . ah, ah, sedaj sem pa tako srečna!«

Vse je kipelo po njej; tekala je po sobi sèm in tjà ter vriskala kakor vinjena.

»Torej vam je Visconti pisal, da vas vzame; da se ne meni več za kramarico iz Št. Ivana?«

»Da, da, in še več. Pisal mi je, da ste mu vi šele odprli oči, da vidi, kako izvrstna žena in kako nenadomestljiva kavarnarica bom. Pisal mi je, da je tista kramarica grda in dolgočasna, da je izvedel, da je govorica o njenih tisočakah navadna laž, da nima v resnici ničesar, ker je njen oče preko glave zadolžen! Ha, ha! In prosil me je, naj ga nikar ne zapustim, ker me ima še vedno grozno rad, tako rad kakor bi me ne mogel imeti noben ljubljanski trgovski potovalec. Pri svoji nekdanji ljubezni me roti, naj me nikar ne premoti vabljivi naslov »trgovka v Ljubljani«, nego naj bom njegova že ta predpust! Ha, ha, ha! Vi ste ga torej ostrašili, da me snubi kak trgovec, in Jeana se je lotila takoj velika ljubosumnost! Oj, vi dobri, premeteni gospod, kako sem vam hvaležna!«

In povedal sem ji vse, kako sem pestil Viscontija, ter ga omehčal do dobrega. S solzami v očeh me je poslušala. Ko pa sem ji voščil srečo, obesila se mi je okoli vratu ter šepetala:

»Da ne bodete mislili, da je Lina nehvaležno deklè, prosim vas: pustite drevi, predno ležete v postelj, svojo sobico odprto! — Ali bodete? — Potem bodeva poravnana, kaj ne? — In nikomur me ne zatožite, dragi gospod, nego govorite še dalje, da je Lina najpridnejša in najpoštenejša sobarica! Kaj ne? — O, tu, tu, tu imate na račun, ostanek — drevi!« — —

Poljublja me neštetokrat je skakala okoli mene kakor veve-rica, potem pa izbežala . . .

Lina in Jean Visconti imata dandanes jedno najlepših in najboljše počecanih kavaren. Nikjer se človek ne počuti tako domačega, tako dobro postreženega kakor pri njima. Skrbljivost Jeanova, zlasti pa ljubeznivost, živahnost in zgovornost Linina sta privabila in navezala v kavarno toliko gostov, da imata že precej premoženja. Dobro se jima godi. Nekdaj prekljasto dolgi Visconti se ponaša že z nemalim trebuhom, in ker mu je zrastla tudi majhna brada, ni več tako zopern kakor takrat, ko je bil še glavni natak v kavarni »Mercur«.

Lina pa je postala najlepše gospa. Njeni jedri udje so postali sicer nekam preokrogli, njena postavica se vidi sedaj še krajša, a njena polt je še finejša, gladkejša, napetejša, njene oči še globokejše in še čarobnejše, njeni cigansko črni in kodrasti lasje pa še bujnejši. Samo zdravje, sama sreča je je. Prav častitljiva gospa je. Nihče bi ne vrjel, da je bila kdaj sobna mucika v g-škem »Miramare«. — Dostojanstveno, prijazno hodi od mize k mizi, obdarja svoje znane goste z najmilostljivejšim nasmehom, ter zapoveduje uslužnemu možu in natakarjem kakor rojena kraljica. Jako ugledna dama je. Kadarkoli se priredi kak imeniten bal, vabljen je tudi Lina; ako pa aranžirajo dame kako dobrodelno predstavo, je v odboru poleg različnih svetnic, ravnateljic in doktoric tudi lepa gospa Lina . . . V plesni dvorani, na šetališčih se ji vse laska, saj ni nobena toli zabavna, šegava in pikantna kakor ona, in še nedavno ji je napravil polkovnik poklon, da ni videl še nikdar tako lepih zob in tako divnih očij, kakor jih ima gospa Viscontijeva . . .

Mi dva sva z gospo Lino najboljša prijatelja. Često se me-niva o nekdanjih dneh; vendar pa se ne dotakneva niti z bese-

dico večera, ko me je obilno poplačala za to, kar je danes. Kakor bi ji bil izbrisan iz spomina, se vede napram meni, in zdi se mi, da je res pozabila nanj prav tako, kakor pozabimo na račun, kateri zavržemo, ko pritisne nanj naš upnik svoj »plačano« — »saldirano« . . .

In meni je prav. Je-li dela tudi še s kakimi drugimi svojimi dobrotniki tako, to me ne briga. V žarkih njene sreče se senčim s trdno zavestjo, da sem ravnal plemenito; takisto pa sem preverjen danes še bolj kakor včasih, da je Lina jedna najpoštetnejših gospá, kar jih je bilo kdaj hôtelskih sobaric, saj poznam žal, vendar tudi nekaj takih gospej, ki se ne sramujejo, da letajo po svetu njih upniki z dolžnimi pismi, na katerih še vedno ni pritisnjeno »plačano« — »saldirano« . . .

Poredno se je nasmehnil in umolknil. O, blagor mu, ki ima v starosti še tak nasmehljaj!

NA NILU.

Spjevao

VLADIMIR VIDRIĆ.

I.

Nebo se plavi
O tihoj noći,
Val se razlijeva
I pjenu sipa,
Nijemo se koč
S obale Nilske
Dvije goleme glave
Dva crna kipa.

Zlatna se šajka
Ljulja na valu
Posuta cvijećem,
Prekrita svilom,
Fenjeri plamte
Udaraju vesla,
Zlatna se šajka
Zavezla Nilom.

U zlatnoj šajci
Bugari harfa
Nojca je tiha
Čarna i mila,
U zlatnoj šajci
Prosniva sanak
Na grudih roba
Kraljica Nila.

»Od ljubavi mrijem
Nebogi robe
Kakono zvijezda
Plave visine,
Nemirno drkće
Samotna gasne,
Tako za tobom
Kraljica gine.«

Bugari harfa
Krše se vali
Udaraju vesla
Izmiče doba.
O tihoj noći,
Pod zvjezdanim nebom
Kraljica Nefris
Miluje roba.

II.

Dva kamen-kipa
 Pjevaju zoru
 Rujna se para
 Biba nad Nilom,
 Sve je plameno
 Pokrito nebo
 Žeženim zlatom
 Krvavom svilom.

Na dnu od šajke
 Rob sniva sanak
 Krasna mu glava
 Na grudi pala,
 Tiho se budi
 Tiho doziva
 Snenog brodara
 S kamena žala.

Do bijelih stuba
 Ljulja se šajka
 Rosna ju trska
 Na polak skrila,
 Uz bijele stube
 Uzlazi tiho
 S vijencem o čelu
 Kraljica Nila.

»Odriješi šajku
 Dobri brodaru
 Nek ju ponesu
 Valovi silni,
 Pusti da divni
 Sanak dosnivam
 Kraljici pozdrav
 Reci umilni«.

Dva kamen-kipa
 Pjevaju zoru
 Zlatna se šajka
 Zavezla Nilom,
 Sve je plameno
 Prekruto nebo
 Žeženim zlatom
 Krvavom svilom.

M A R I A N A.

Autorizovan prevod iz magjarskoga od

TOME KÓBORA (Budimpešta).

IV.¹

Mariana u domu.

Milostiva gospodja Mariana Steinitz, vrativši se kući, proživljuje svoje dane na trgovačku u obiteljskoj sreći.

Imade tri služavke i jednoga slugu, što ga je skupa sa mi-razom i moralom svojim donijela iz očinske kuće. Prije podne trati vrijeme zabavljanjem služinčadi i češljanjem. U podne odšeta s kraja Andrásyve ulice, gdje si je gospodin Steinitz sazdao gnijezdo, u Dorotinu ulicu k svojem gukajućemu golubčetu i vodi ga sa sobom kući, da mali lukavdžija usput ne počini kakovu ludoriju. U opće je strašno ljubomorna na svojeg malog Moniku. U klubu VI.—VII. kotara više se puta jur Monika tužio, kako mu je supruga nakostrušena, čim bi u dućanu lijepim gospodjam malko udvarao. U ostalom on će ju s vremenom već naučiti, da to spada »gšeftu« i da nema nikakvih ozbiljnih posljedica.

Žive lih trgovini i sebi. Gospodin si je Steinitz u Szt. Lörinczu nabavio malu vilu; sad tek nedjeljom polaze van, nu u buduće tamo će ljetnikovati. Vanredno prijatno je to skrovište, u blizini šume, verandom na stupove i alpinskom strehom.

Poslije podne Mariana ili obavlja i prima posjete, ili sjedne uz blagajnu i pobire novce. Vrlo pouzdan blagajnik. Monikina duša lepeće od veselja, vidi li je tamo sjediti. S kupcima umije biti toli ljubezna i tako ponizno zna reći: »Hvala lijepa milostiva, usrećite nas i drugi put!« Pa onda nikada se ne buni i novopeštanske će seksere s mjesta spoznati. Gospodin je Steinitz već višekrat primio stare dvadesetpetice u mjesto krune, Mariani se to još nije zgodilo. A uz nje ne cvatu bogme ni kuharici ruže; sa svojeg je ona ognjišta pojam prišetka posvema iztrijebila. Poznaje cijene mirodija, na čistu je sa dnevnim cjenikom zelja

¹ Vidi „Mladost“ sv. 1., 2. i 3.

i jaja, a perad, kojom bi služavka najprije mogla varati, kupuje sama na trgu. U riječ: supruga kakove gospodin Steinitz, da je još tako dugo tražio, ne bi bio našao nikada i nigdje.

U večer, kad se zatvara dućan, gospodja Steinitz uvijek je tamo. Tada hvata Moniku za ruku, pak idu na korzo, a za tim u Remijev Kiosk. Ondje sjede jedan sat, brbljajući sa znancima, onda polaze kući večerati i gukati. Oh, ta oni su tako zaljubljeni! Lice gospodina Steinitza dobrano se očistilo bradavica, a Marijana se svojski zaokružuje.

Žura nemaju, jer kako je poznato, žur nije više u modi. Nu za to običaje Mariana pozivati prijateljice poslije podne na kavu, a gospodin Steinitz prijatelje na večeru. Večere su vrlo dobre, uz to bi Mariana udarala u glasovir, a gospodin Steinitz bi pjevao kuplete. Hej, nije gospodin Steinitz običan čovjek! Kao neženja bijaše stalan gost u orfeju, pa bi naučio svaki pojedini kuplet. Mimika pako, gotovo mu je divotna. Rückov* ili Schönbergov* obraz pravo je Adonisovo lice naspram one karikature, što ju on zna producirati, kad — hoće!

Čuvši ja o tom idiličnom obiteljskom životu, zahvalno se poput nesebična, nesretna zaljubljenika pomolih Svemogućemu: samo kad je ona blažena, više ne tražim! Nu — da budem iskren — njezino me blaženstvo ljuti. Kako i ne bi, kad moj i d e a l može da bude blažen uz ovakovo blaženstvo! A ipak bih volio, da je gospodinu Steinitzu blagohotnošću njegove Mariane, ispred nosa mi izbilo nekoliko po izbor lijepih jelenih rogova. Nu o tom ni govora nema. Čini se, da kasa i Steinitzeva ljubav podpunoma udovoljuju mladu ženu.

*

Bilo je minulog tjedna, četvrtkom, s kojim danom nije skopčano nikakovo praznovjerje. Gospodja Steinitz polagano trupkala Andrassyevom ulicom naprama Dorotinoj ulici, a ja odšetao u gradsku šumicu. Sastanemo se. Dignem šešir. Gospodja Steinitz odzdravlja tek okom i hladno odvrne lice. To me razljuti. Sad ću ju već za to osloviti i bez cijenjene dozvole odpratiti u Dorotinu ulicu.

— Vi imadete divni profil, počmem ljubeznim posmjehom, a prkos Vam vanredno lijepo pristaje. Dopustite, da Vam se do ugla Dorotine ulice divim.

* Poznati komičari budimpeštanskih orfeja. (Op. prevod.)

— Gospodine, ona će ljutito, a maljušna nosna krila zadrhtala, što me napastujete po svim putovima? Napokon toliko naklonosti i prijateljstva smijem očekivati od Vas, da me ne kompromitirate pred cijelim svijetom!

— ? ?

— Ja Vas napastujem? Ja Vas kompromitiram? Mislim, da se ne možete potužiti s prečestog mogeg uznemirivanja?

— Ta to je baš ono, čime me kompromitirate. Vi me tako demonstrativno izbjegavate, nikada nas ne gledate, nikada ne idete onamo, kamo mi. I sve žene, s kojima se sastajem, podmuklo pitaju, s kojeg razloga ne dolazite k nam, dok smo prije bili toli dobri prijatelji? Zar mislite da je to ugodno, zar mislite, da to ne škodi mojemu glasu, kad se o nami koješta blebeće — iz prošlih dana?

Gospodja gotovo usplamtila govoreć ovako i riječi joj uz jake gestikulacije samo onako sukljale iz maljašnih svježih ustiju. A ja morao konstatovati, da je Mariana ovako u plamenu još ljepša, no inače. Nu onda me opet spopa ogorčenje: otu ženu boli, što ljudi govore, kako je izbjegavam, inače bi joj to bila deveta briga.

— Oprostite, nu na to zaista nijesam mislio. Usuprot bijah mnijenja, da ću Vas kompromitirati, ako i nadalje s Vama općim.

U taj tren pozdravi gospodja Steinitz ostariju gospodju, koju susretosmo. Mislim, da ju i ja poznajem, nu neznam za stalno. Ta nas je gospodja oštro promatrala i kasnije za nami gledala.

— Vidite, rekoh, poslije će podne svaki znati, da smo zajedno prošli Andrásseyevom ulicom. Je li Vam to po ćudi?

— Brige mene za svijet!

Prema onome, kako je malko prije govorila, ovo nije glasilo posve logično, nu ne htjedoh dalje da ispitujem stvar.

— Čujem u ostalom, da ste vrlo sretna.

Mariana mi oštro gledala u oči, a ja što sam god znao ravnodušnije izdržao njen pogled.

— Gledajte, reče u mjesto odgovora, sklopimo mir. Što je bilo, prošlo je, a možda je bolje ovako.

— Svakako bolje za Vas . . .

— Za obojicu nas, vjerujte, za obojicu. U ostalom Vam madem mnogo toga reći, što ovdje ulicom ne mogu kazati.

Dodjite k meni, dodjite sutra na večeru. Da se svečano pomirimo. Manojlo će se radovati, jer Vas vanredno cijeni.

— Oprostite Mariano, ali toga ne mogu učiniti. Vidite, nemogu o sebi reći, da sam nesretan, sačuvaj Bože! Nu izvjesne stvari ipak me bole. Na primjer to, da nijesam kadar gospodina Steinitza cijeniti. A tako ni ne mogu kod Vašega stola večerati.

— Dodjite samo, dodjite samo, ako to i nerado činite, dužni ste mi, da dodjete. Hoću, da pokažem svijetu, e se med nama nije zbililo ono, što o nami govore.

— To je drugo, zaista mi je dužnost, da oprovrgnem njihov blebet. Doći ću predpostavljajuć, da će i svijet biti zastupan.

— Hoće, hoće, biti će ondje njih više, žensko, muško. Dakle sutra?

— Sutra. Ljubim Vam ruku.

Mariana mi stisla ruku i ušla u dućan. Prolazeć kraj vrata, vidim gospodina Steinitza, gdje — ne gledajuć ženu — silnom revnošću nekoj gospodji pokazuje ostanak fine tkanine. Mariana pako dosadljivo stala nasred dućana i suncobranom lupkala u pod.

— I to je obiteljska idila, pomislim, nakon što je prevario kupca, osmiješit će se i Mariani. Krastava žabo!

Sutradan u jutro nadjem medju listovima i Marianino pisanice. »Nemojte zaboraviti, danas večerate kod mene. U osam sati!«

U pol osam uzmem smoking i podjem k Mariani. U pred-soblju klinčenjaci prazni.

— Izvolite samo, reče sluga, milostiva je u budoaru.

Čudnovato. Gledam na sat. Osam. Ovdje valja, kako vidim, doći u devet, kad poziv glasi za osam. Moja je točnost vrlo neuljudna. Nu, bilo, prošlo.

Iz predsoblja dodjem u jestvionu. Soba obično gradjanska, hrastov stol, gotske stolice, crn divan, na zidu ljubienica divno naslikana.

S lijeva od jestvione je budoar. Bolje rekuć: spavaona. Ispred postelja brokatni zastori pričvršćeni uz pozlaćene stupove, pred ovima nekoliko svjetlo-svilenih fotelja i sitan divan. Rasvjeta: noćna svjetiljka ružičaste boje.

Mariana u bijeloj kućnoj opravi digla se sa divana i dolazi preda me. Vedar njen, ponešto tajinstven smijeh, kojim me pozdravi, zabolio me. Bijaše lijepa, dražesno lijepa, u plavu kosu na djevojačku, koketno zatakla žutu ružu. Bijaše divna, bajna, ljepša nego li onih ružičastih dana, kada sam o njoj sanjario.

— Pomislite samo, reče uz ljubezan posmjeh, čitava večera propala. Gosti odkazali, a to je još prava sreća, jer Manojlo ima danas inventar, a toga nijesam znala.

— Tako? Zaista žalim. Molim, uzmite stvar onako, kano, da nijesam došao ni ja.

— Ne, ne, ni za što, reče naglo, pošto se htjedoh udaljiti. Ostanite, da se malko porazgovorimo. Pretpostavljajmo, da ste me od svoje volje pohodili i našli me na samu. Razgovarajmo se, tà dobri smo prijatelji, zar ne?

— Oh, dà, dà, vrlo sam Vam zahvalan. Dakle da se porazgovorimo. Jeste li već bili u operi?

— Ne, nijesam još nigdje bila.

— Šteta, sada su pretstave vrlo dobre. Nikisch* . . .

Mariana nervozno udarala po naslonu divana.

— Prijatelju, pustimo porugu i komediju. Ne držite me onakovom guskom, kojoj treba o operi brbljati. Hoću da s Vami ozbiljno govorim. Mislila sam da ćete mi i Vi imati drugo što kazati, a i ja imadem Vami ino reći.

— Jedno pitanje Mariano, prije no nastavimo. Zar ne, Vi danas nijeste bili nikoga pozvali, a i supruga ste Vi naveli na inventar?

Čas je oklijevala, oborila oči, nu odma mi smjelo gledala u oči i reče oštro:

— Jest, tako je, na samu htjedoh biti s Vami, da Vam razjasnim . . .

— Suvišno je, Mariano, odvratim, kušajuć udušiti gorčinu, kojom sam izustio riječi. Što mi Vi kanite razjasniti, jasno je. Roditeljima se svidila partija, a Vas mučila briga glede roka, kada bih ja jednom mogao dospjeti u položaj, u kojem je gospodin Steinitz već bio.

Nije li tako?

Mariana oborila oči.

* bivši ravnatelj opere (op. prevod.).

— Tako je, a opet nije posve tako. Vidite, Vi mislite, da nijesam dobro uradila, da druga ne bi bila onako radila. A ipak svaka djevojka bi u mojim prilikama isto tako postupala.

— Zna li to posve sjegurno?

— Znam posve sjegurno. Otkada sam ženom, znam to posve sjegurno. Od svih mojih prijateljica bijaše svaka zaljubljena, a ipak je svaka pošla za drugoga. Lubav nije u spoju sa brakom. Da, da, nije u spoju sa brakom. Brak raztriježnjuje i skopčan je s nevoljama i neprilikama. Jest skopčan je sa puno neprilika. Ljubavi u braku bezuvjetno nestaje, a da sam pošla za Vas, isčezla bi prve godine.

Snebivah se. Zar to govori moja nevina, dobro uzgojena, stidljiva, Mariana? Ta to bi bilo previše cinizma — i meni!

— Dakle Vi ste prema tomu, Mariano, jedino iz ljubavi naprama meni pošli za gospodina Steinitza?

— Toga ne mogu reći, ona će polagano, ali — promišljam li stvar zrelo — ja svog supruga doduše štujem, u ostalom — promišljam li stvar zrelo . . .

Čini se, da Mariana još nije posve izučila žensku školu, jer je još tražila riječi. Neka toplina prolazila mojim tijelom i oko mi žedno prionulo uz krasnu ženu. Ko može neka zagriže, puku je ispečen vol jedino blaženstvo; i ljubav je ovakav ispečen vol, otkinimo si komad, zar ne, Mariano, otkinimo!

Al' onda me spopao beskrajn bijes. Zar ja da okradem vlastito svoje pravedno vlasništvo, zar ova nevjerna žena hoće da mene ili sebe odšteti dobačenom mrvicom? A ja da se za njom gladno otimljam poput psa? Bože dragi, oh daj, da bar ova gospodja sazna, kako bi ona, da smo si izmijenili srce, bolje bila prošla od mene!

— U kratko, priskočim joj u pomoć, i Vi ste toga mnijenja, da uzoran suprug ne mora znati o svem, što uzorna supruga čini?

Malko se preseneti, nu za tim se usiljeno smeteno nasmiješši.

— I, zar ne, Vi hoćete da u svem budete poput inih žena, koje su takodjer jedne ljubile, a za drugima pošle? I Vi još sveudilj osjećate malko prijateljstva za mene i znadete, kako Vas još sveudilj mahnito ljubim? — I uhvativ žestoko njenu ruku i priljubiv se posvema uz nju — i gospodin je Steinitz revan tr-

govac, koji puno ne uznemiruje i mi si možemo lako naknaditi gubitak i osvetiti se onomu, koji nas je rastavio? A on i sada pravi inventar, pak će tek poslije desete kući. — Mariano Vi ste vrlo pametna žena!

Nasmije se i nestašno me primi za ruku.

— A ja Vam, draga Mariano, evo očitujem svečano, da Vas još uvijek mahnito ljubim, da bih spas duše prodao za jedan Vaš cjelov, da bih bez zatezanja i proti Vašoj volji ukrao svoju izgublenu sreću. Prkosio bih hiljadam pogibelji, branio bih Vas proti čitavomu svijetu, ne bih mario za Vaše grijehе, za Vašu nevjeru, da bi — bilo pogibelji u onom, na što me goni strast. No tu se radi lih o gospodinu Steinitzu, o tom jadnom, svilom, batistom i serge-lainom potstavljenom vodenom mjhuru, — s ovim izaći na mejdan bila bi strahovita smiješnost. Oprostite gospodjo — Vi ste zločesto izabrali i supruga i ljubovnika, jer ja gospodina Steinitza ne držim dostojnim, da ga prevarim!

Neznam, odkale sam uzeo tu komedijašku pozu, u koju sam se bio bacio. Činilo mi se, kano da igram uvježbanu ulogu; kazališnom elegancijom se naklonim i odem. U jestvioni čuo sam još jecanje žene, oćutio sam nesmiljeno poniženje, što ju sada kini, no dušu mi ispunjao odur i prezir. »Les dieux s'en vont« pomišljah, kada sam u predsoblju od sluge preuzeo šešir, ne ženi se nikada, osim ako hoćeš da ugodiš dobromu prijatelju, koji je mahnito zaljubljen u plavokosu modrooku, nevinu Marianu.

GREŠNI VERZI.

Zložil

DUŠAN.*

I.

Kaj bi te vprašal,	Takšno imajo
Dékle tí:	Sladko moč . . .
Kje si dobila	Gledal bi vá-nje
Té očí?	Dan in noč.

Gledal bi vá-nje
Noč in dan,
Tvoje ljubezni
Ves piján.

II.

In da sem umetnik jaz velik
In da sem jaz slaven slikár,
Naslikal podobo bi tvojo,
Obesil jo v zlati oltár.

Marijo naslikal na platno
Bi s čopičem mojsterskim jaz;
Slikaje na tebe bi gledal,
Model bi mi tvoj bil obraz.

In v romarski cerkvi na gori
V oltarju obraz bi bil tvoj,
A romarjev trume pobožne
Klečále bi tam pred tebój . . .

In ljudstvo bi pelo ti himne
In orglje bi sprémljale spev;
Vsa cerkev bi gledala v tebe,
V lepôte nebeške odsev . . .

No jaz bi bil raje pri tebi,
Ti sladki model moj, tačàs;
Sám vžival lepóta bi tvojo,
Sám gledal ti v živi obraz.

---

* Pseudonim.

BOŽIČNICA.

Napisao

ARTHUR SCHNITZLER (Beč).

Autorizovani prijevod iz njemačkoga.

Osobe:

Anatol,
Gabrijela.

Badnja večer; 6 sati. Zavija sitan snijeg. U ulicama grada Beča.

ANATOL. Milostiva gospodjo, milostiva gospodjo . . .!

GABRIJELA. Što? . . . Ah, vi ste to!

ANATOL. Da! Da! . . . Dolazim za Vama! — Ne mogu gledati, kako se mučite ovim stvarima! — Molim Vas, dajte mi ove zamotke!

GABRIJELA. Ne, ne, hvala! — Nosit ću već sama!

ANATOL. Ali, molim Vas, milostiva, ne mojte mi braniti, kad želim, da jedanput budem galantan —

GABRIJELA. Pa evo — ovaj jedan . . .

ANATOL. Ali ovo nije skoro ništa . . . Dajte samo . . . Tako . . . ovo . . . pa ovo . . .

GABRIJELA. Dosta, dosta — vrlo ste ljubezni!

ANATOL. Kad mi samo dozvoljavate — da znate, kako je to ugodno!

GABRIJELA. Čini se, da je to samo na ulici — kad sniježi.

ANATOL. . . . i kad je kasna večer — i kad je slučajno Božić, zar ne?

GABRIJELA. Da pravo je čudo, da Vas čovjek u opće jednom vidi.

ANATOL. Da, da . . . Milostiva mislite, što Vas ove zime nijesam još ni posjetio —

GABRIJELA. Da, tako nešto!

ANATOL. Milostiva gospodjo — ja ove zime u opće nikoga ne posjećujem, baš nikoga! Pa onda — kako je gospodinu suprugu? — I vašoj maloj dječici —?

GABRIJELA. Ovaj Vam upit poklanjam! — Znam i onako, da Vas to ni najmanje ne zanima!

ANATOL. Milostiva, Vi ljude dobro poznajete!

GABRIJELA. Vas — poznam!

ANATOL. Ali još ne toliko, koliko bih ja želio!

GABRIJELA. Molim Vas, ostavite primjedbe! Da —?

ANATOL. Milostiva, toga ne mogu!

GABRIJELA. Molim Vas, vratite mi zamotke!

ANATOL. Ne mojte se ljutiti — ne mojte se ljutiti!! — Ja sam već opet dobar . . .

(Šeću mučke dalje.)

GABRIJELA. Nešto smijete ipak govoriti!

ANATOL. Nešto — da — ali Vaša je cenzura stroga . . .

GABRIJELA. Pripovijedajte mi štogod. Već se dugo nijesmo vidjeli . . . Šta radite svejednako? —

ANATOL. Ne radim ništa, kao obično!

GABRIJELA. Ništa?

ANATOL. Posve ništa!

GABRIJELA. Bome, šteta Vas je!

ANATOL. No . . . Vama to može ipak biti svejedno!

GABRIJELA. Odakle Vi to znate? —

ANATOL. A zašto ja probalančujem svoj život? — Tko je kriv? — Tko?!

GABRIJELA. Molim Vas, dajte mi zamotke! —

ANATOL. Ta ja nijesam nikoga krivio . . . Pitam samo tako u ludo . . .

GABRIJELA. Vi se valjda neprestano šetate! —

ANATOL. Šetate! I to Vi velite tako prezirnim glasom! Kao da ima štogod ljepšega! — Ta u toj riječi leži tako nešto krasnoga, neopredijeljenoga! — Medjutim danas za mene to i ne vrijedi — danas sam ja zaposlen — kao i Vi, milostiva!

GABRIJELA. Kako to?!

ANATOL. Kupujem božićnice! —

GABRIJELA. Vi!?

ANATOL. Samo ne mogu ništa zgodnoga naći! — A ipak već nekoliko tjedana stojim svake večeri pred izlozima u svim ulicama! — Ali trgovci nemaju ukusa ni smisla.

GABRIJELA. Smisla mora imati kupac! A kad čovjek ima toliko vremena kao Vi, razmišlja i pronalazi sam — pa već u jeseni naruči darove. —

ANATOL. Ah, za to ja nijesam! — A tko zna u jeseni, komu će što za Božić darivati? — A sada je opet jednom za dva sata Božić — a ja nemam pojma, nemam pojma! —

GABRIJELA. Hoću li Vam pomoći?

ANATOL. Milostiva gospodjo . . . Vi ste andjeo — ali nemojte mi oduzeti zamotke . . .

GABRIJELA. Ne, ne ću . . .

ANATOL. Dakle andjeo! To se smije reći. — To je lijepo — andjeo! —

GABRIJELA. Hoćete li šutjeti?

ANATOL. Ta već sam posve miran!

GABRIJELA. Dakle — kažite mi neke poblize oznake . . . Za koga treba da bude ta božićnica?

ANATOL. . . . To je naime . . . teško reći . . .

GABRIJELA. Svakako za jednu damu?!

ANATOL. Ta, da — pa Vi poznajete ljude, milostiva — već sam Vam danas rekao!

GABRIJELA. Da, ali . . . kakova dama? Zar prava dama?!

ANATOL. . . . Ali treba, da se najprije o pojmu sjedinimo! Ako mislite, dama iz viših krugova, — onda ne stoji posvema . . .

GABRIJELA. Dakle . . . iz nižih krugova? . . .

ANATOL. Da — kažimo iz nižih krugova —

GABRIJELA. Medjutim, mogla sam si misliti! . . .

ANATOL. Samo ne zajedljivo!

GABRIJELA. Ta ja poznam Vaš ukus . . . Bit će valjda koja iz predgradja — tanka i plava!

ANATOL. Plava — dozvoljavam! . . .

GABRIJELA. . . . Da, da . . . plava . . . ipak je čudnovato, da se uvijek bavite s onima iz predgradja — ali uvijek!

ANATOL. Milostiva, — moja krivnja nije.

GABRIJELA. Ostavite to — gospodine! — Oh, ta i dobro je, da ostanete kod svog ukusa . . . bila bi šteta, da ostavite poprište Vaših pobjeda . . .

ANATOL. Ali što ću — mene samo ondje ljube . . .

GABRIJELA. A razumiju li Vas . . . ondje? —

ANATOL. Ni pojma! — Ali, vidite . . . u nižim me krugovima samo ljube; a u višima — samo razumiju — Sami znate . . .

GABRIJELA. Ja ne znam ništa . . . i ne želim da znam! — Ali dodjite . . . ovdje je zgodan dućan . . . da Vašoj maloj štogod kupimo . . .

ANATOL. Milostiva gospodjo! —

GABRIJELA. Pa da ... vidite ... evo ... ovu malu škatulju s parfimima ... ili ovu sa sapunima ... Patchuli ... Chypre ... Jockey-club — to bi bilo ipak zgodno — ne?!

ANATOL. Milostiva — to nije lijepo od Vas!

GABRIJELA. Ili čekajte ovdje! ... — Vidite ... Ova mala kopča sa šest krivih briljanta, pomislite — šest! — Kako se samo sjaji! — Ili ova krasna, mala narukvica ... a — na njoj je čak i glava od crnca! — To ipak mora da djeluje ... u pred-gradju ...

ANATOL. Milostiva — Vi se varate! Vi ne poznate onih djevojaka — one su drugačije, no što Vi mislite ...

GABRIJELA. Pa tó ... ah, kako je krasno. — Dodjite bliže — no šta mislite o onom šeširu!? — Prije dvije godine bili su taki šeširi moderni! Pa to perje — kako je to samo bujno — ne?! — Ta to bi bila senzacija — u Hernalsu?!

ANATOL. Milostiva ... o Hernalsu nije nikada bilo govora ... a Vi valjda omalovažavate i ukus Hernalžanka ...

GABRIJELA. Ali ... s Vama je sbilja teško — pa pomozite mi, što Vi mislite —

ANATOL. Kako da to?! ... Ta Vi bi se i onako samo smijali — svakako!

GABRIJELA. O ne, ne! Poučite me samo! ... Je li tašta — ili skromna? — Je li velika ili mala? — Ljubi li šarene boje? ...

ANATOL. Nijesam smio vašu uslugu primiti! — Vi se samo rugate!

GABRIJELA. Oh ne, ja Vas već slušam! — Pripovijedajte mi štogod o njoj!

ANATOL. Ne usudjujem se —

GABRIJELA. Slobodno vam je! ... Kako dugo? ...

ANATOL. Ali ostavimo to!

GABRIJELA. Ne, ne, ja želim! — Kako je dugo poznajete?

ANATOL. Ta — duže vremena!

GABRIJELA. Ta ne mojte, da Vam moram sve ispipati! ... Pripovijedajte mi cijeli dogodjaj! ...

ANATOL. Ali to i nije nikaki dogodjaj!

GABRIJELA. Ali kako ste ju upoznali, gdje, kada, kakova je u opće djevojka — to bih rado znala!

* Ime jednog bečkog predgradja.

ANATOL. Dobro — ali to je dosadno — upozorujem Vas!

GABRIJELA. Mene će već zanimati. Nešto bi jednom rado saznala iz onih krugova! — Kaki su to u opće ljudi? — Ja ih ne poznam!

ANATOL. Ne bi ih ni razumjeli!

GABRIJELA. Oh, gospodine!

ANATOL. Ta Vi i onako sve prezirete, što nije iz Vaših krugova! — A ipak nemate pravo.

GABRIJELA. Ali ja bi ih rado upoznala! — A nitko ne će ništa da mi rekne! — Kako da ih poznam?

ANATOL. Ali . . . u Vas je neko onako neizraženo osjećanje, da Vam se ondje — nešto oduzima, onako sakrito neprijateljstvo!

GABRIJELA. Molim — meni se ništa ne može uzeti — što ja hoću da zadržim.

ANATOL. Da . . . ali, ako Vi sama nešto i ne ćete . . . ljuti Vas, ako tko drugi dobije?

GABRIJELA. Oh —!

ANATOL. Milostiva . . . To je samo baš žensko čuvstvo? A buduć je baš žensko — to je valjda i jako otmeno i lijepo i duboko! . . .

GABRIJELA. Odakle Vam samo ta ironija!!

ANATOL. Odakle? — Kazat ću Vam. Ja sam takodjer jednom bio bezazlen — pun pouzdanja — onda u mojima riječima nije bilo ironije . . . Mnogu sam ranu mirno pregorio —

GABRIJELA. Samo ne postanite romantični!

ANATOL. Mnogu iskrenu ranu — da! — Kad nam tkogod što odbije, u pravo vrijeme, pa ma ga i ljubili — možemo pregorjeti. — Ali ako se čovjeku nešta odbije, kada su oči sto puta obećavale — kada su se usnice sto puta željno nasmiješile — ako je glas sto puta od čeznuća zadržtao — ako se onda čovjeku nešto odbije —

GABRIJELA. Ali mi smo htjeli ipak nešto kupiti!

ANATOL. Ako se čovjeku onda sve odbije, mora da poludi . . . ili da postane cinik.

GABRIJELA. . . . Vi ste mi htjeli . . . pripovijedati o —

ANATOL. Dobro — ako silom hoćete, da Vam pripovijedam . . .

GABRIJELA. Dakako da hoću! . . . Kako ste ju upoznali . . .

ANATOL. Kako — kako to već biva! — Na ulici — na plesu — u kolima — pod jednim kišobranom —

GABRIJELA. Ali — ta kazala sam Vam, — da me baš ovaj Vaš specijalni doživljaj zanima. Ta mi želimo, da ovom Vašem specijalnom doživljaju što kupimo!

ANATOL. Ali tamo, u onim ... »nižim krugovima« nema specijalnih doživljaja — međjutim i u višim ih nema ... Ta — žene su sve tako tipične!

GABRIJELA. Gospodine! Počnite već jednom —

ANATOL. Pa u tome nema ništa uvrijedljivoga — nipošto! — Ta i ja sam tek jedan tip!

GABRIJELA. A kaki to?

ANATOL. ... Lahkoumni melankolik!

GABRIJELA. ... A ... a ja?

ANATOL. Vi? — vrlo jednostavno: Mondaine!

GABRIJELA. Tako ...! ... A ona!?

ANATOL. Ona? ... Ona ... slatka curica!

GABRIJELA. Slatka! Odma »slatka«? — A ja — tek onako »Mondaine« —

ANATOL. Pa zajedljiva Mondaine — ako baš hoćete ...

GABRIJELA. Dakle, ... pričajte mi napokon o ... slatkoj curici!

ANATOL. Nije omamljiva, čarovite ljepote — nije ni vrlo elegantna — i nije ni duhovita ...

GABRIJELA. Ta ja ne želim znati, kakova nije —

ANATOL. Ali ona posjeduje onu nježnu dražest proljetnih večeri ... i graciju začaranih knjeginjica ... a dušu djevojke, koja je stvorena da ljubi!

GABRIJELA. Ovake su duše u Vašim nižim krugovima kada jako ... mnogobrojne! ...

ANATOL. Vi si to ne možete predstaviti! ... Mnogo Vam se toga zašutjelo, dok ste bili djevojka — a suviše Vam se pripovijedalo od kako ste mlada gospođa! ... uslijed toga štetovala je naivnost Vaših opažanja —

GABRIJELA. Ali, čujete li — želim, da me poučite ... Ta ja već vjerujem i u Vašu začaranu knjeginjicu! Pričajte mi samo i o čarobnoj bašti, u kojoj počiva —

ANATOL. Ne smijete misliti, da je to sjajan salon sa teškim portijerama — makartbukeima u uglovima, raznim bibelotima, visokim lampama, zagašenim baršunom ... i onim prisiljenim sumrakom umirućeg popodneva ...

GABRIJELA. Ta ja ne želim znati, što si ne smijem da mislim.

ANATOL. Dakle — pomislite si — malu, sumornu sobicu — tako malenu — sa olaštenim zidovima — i to nešto presvjetlo — na zidovima nekoliko loših, starih bakroreza sa nejasnim napisima. — U sredini visi lampa sa zaklonom. — U predvečerje vidi čovjek kroz prozor krovove i dimnjake, kako u tami pomalo izčezavaju! . . . A kad se opet vrati proljeće, onda će ona bašča tamo nasuprot opet cvasti i mirisati . . .

GABRIJELA. Mora da ste jako sretni, kad se već o Božiću nadate proljeću!

ANATOL. Da — ondje sam katkada sretan! . . .

GABRIJELA. Dosta, dosta! — Zakasnilo je . . . htjeli smo joj štogod kupiti! . . . Možda štogod za njenu sobu sa olaštenim zidovima . . .

ANATOL. U njoj ništa ne manjka!

GABRIJELA. Da . . . njoj! — to vjerujem! Ali ja bi rado Vama, — da Vama! da sobu onako prema Vašem ukusu nakitim!

ANATOL. Meni? —

GABRIJELA. Sa perzijskim sagovima . . .

ANATOL. Ali molim Vas — onamo!

GABRIJELA. Sa svjetiljkom od zagašenog zeleno-crvenkastog stakla? . . .

ANATOL. Hm!

GABRIJELA. I nekoliko posuda sa svježim cvijećem? —

ANATOL. Da — ali ja bi njoj štogod donjeo —

GABRIJELA. Da, da . . . istina — moramo se odlučiti — ona Vas sigurno već čeka?

ANATOL. Dakako!

GABRIJELA. Ona Vas čeka?! — Kažite, molim Vas . . . kako Vas prima? —

ANATOL. Ah — kako se već prima.

GABRIJELA. Ona čuje Vaše korake već sa stuba . . . ne?

ANATOL. Da . . . katkada . . .

GABRIJELA. I stoji na vratima? . . .

ANATOL. Da!

GABRIJELA. Zagrlj Vas — i cjeliva i kaže . . . Što onda kaže? . . .

ANATOL. Što se već kaže u takim zgodama . . .

GABRIJELA. No . . . na primjer!

ANATOL. Ja ne znam primjera!

GABRIJELA. Što je jučer rekla?

ANATOL. Ah, — ništa neobična . . . A zvuči tako nezgrapno, kad se ne čuje i njen glas! . . .

GABRIJELA. Ja ću si ga već misliti: No — što je rekla?

ANATOL . . . »Tako sam sretna, da si opet moj!«

GABRIJELA. »Tako sam sretna« — ne?! —

ANATOL. — »Da si opet moj!«! . . .

GABRIJELA. . . . to je u istinu krasno — jako krasno! —

ANATOL. Da . . . nježno je i iskreno!

GABRIJELA. A ona je . . . uvijek sama? — I vi se možete onako slobodno sastati!?

ANATOL. Pa da — ona živi za sebe — sama je — bez oca, bez majke — nema ni tetke!

GABRIJELA. A Vi . . . Vi ste joj sve? . . .

ANATOL. . . . Možda! . . . Danas . . . (*Šutnja.*)

GABRIJELA. . . . Medjutim, kasno je — vidite, kako su već ulice prazne . . .

ANATOL. Oh — ja sam Vas suzdržavao! — Milostiva, morate kući. —

GABRIJELA. Naravski — naravski! Čekati će me već! — Kako ćemo samo radi božićnice? . . .

ANATOL. A naći ću već još štogod! . . .

GABRIJELA. Ko zna, ko zna! — A ja sam si već preduzela, da Vašoj . . . da toj curici — što izaberem! . . .

ANATOL. Ali, milostiva gospodjo, molim Vas!

GABRIJELA. . . . Rado bih bila prisutna, kad joj donesete božićnicu! . . . Tako sam željna, da vidim onu malu sobicu i tu slatku curicu! — Ta ona sama ne zna, kako joj je dobro!

ANATOL! . . .

GABRIJELA. Da, ali dajte mi moje zamotke! — Kasno je . . .

ANATOL. Da, da! Evo ih — ali . . .

GABRIJELA. Molim — sustavite ona kola tamo, koja nam se približuju . . .

ANATOL. Ali za što tako naglo na jednom?!

GABRIJELA. Molim, molim! (*On ih doziva.*)

GABRIJELA. Hvala Vam . . . Ali šta ćemo radi božićnice? . . .
(*Kola su stala; oni se sustave, on joj otvara vrata . . .*)

GABRIJELA. Čekajte! — Ja bi joj rado sama što poslala!

ANATOL. Milostiva ? ! . . . Vi . . . sami . . .

GABRIJELA. Ali što ? ! — Evo . . . uzmite . . . ovo cvijeće . . . posve jednostavno, ovo cvijeće ! . . . Ne znači drugo nego pozdrav, ništa više . . . Ali . . . Vi joj morate uz to nešto poručiti. —

ANATOL. Milostiva — jako ste ljubezni —

GABRIJELA. Obećajte mi, da ćete joj reći . . . iste riječi, što ću Vam kazati —

ANATOL. Dakako !

GABRIJELA. Obećajte mi ? —

ANATOL. Molim . . . osobito mi je drago ! — Za što ne bih !

GABRIJELA (*otvori vrata kočije*). Kažite joj . . .

ANATOL. Što ? . . .

GABRIJELA. Kažite joj : »Ovo cvijeće, . . . slatka curice, šalje ti gospodja, koja bi možda isto tako znala ljubiti, kao ti, ali nije imala tolike odvažnosti . . .«

ANATOL. Milo . . . stiva ! ? — —

(*Ona udje u kola — — — Kola se naglo otkotrljaju ; ulice su skoro posve prazne.*)

(*On gleda za kolima, dok ne izčeznu iza ugla . . . Ne miče se još neko vrijeme, onda pogleda na sat i naglo ode.*)

MLADA HRVATSKA.*

(Laka studija.)

Napisao

ARTUR GRADO (Zagreb).

Chapelle: Tout bon habitant du Marais
Fait des vers qui ne content guère . . .

U nas je običaj, da kritika tek onda izrekne sud o kojem umjetniku kad je već stvorio što godj fenomenalna, kad ga je priznao strani svijet i po mogućnosti kad je već umro. Meni se daje vazda na smijeh, kad čitam nekrologe ili slušam nadgrobne pozdrave. Tu sve vrvi od čelik-značaja, umnosti, plemenitosti, genijalnosti — a svakom pokojniku obećajemo, da će živjeti u našoj pameti dok bude svijeta i vijeka. Čudno je obećavati što godj za potomstvo — ali i mi savremenici običajno ne držimo riječi. I vjerujte mi, da smo održali riječ svima velikim pokojnicima, ne bi nam preostalo vremena, jer bi cijelu godinu morali posvetiti njihovoj uspomeni. Naša kritika kao da zaboravlja na male i čedne i tako se kreće u jednom ekstremu. Ja sam možda zapao u drugi ekstrem, jer hoću da pišem o književnicima koji su štampali vrlo malo i onima koji još nisu ništa štampali.

Ali da se bolje razumijemo pitam vas šta je to književnik. Književnik je čovjek koji hoće da sugerira svoje misli drugima. Kad kažem misli, mislim i čuvstva. Tako naravno pojam književnika involvira u sebe momenat despotije. Jer napokon svaki autor ide za tim da svoju ideju narine drugima. Mnogi to čine vrlo napadno i svijesno — drugi instinktivno. Dakako da je malo njih koji su uspjeli u tom da postanu pravi despote. Jer ideje se krešu i jedna despotija radja drugu. Ali ipak ću spomenuti dva primjera. Ja mislim da je u svoje vrijeme bio Goethe despota u Njemačkoj. A nema dugo što je gotovo Evropom vladao despota Victor Hugo. I za to je smiješno kad se govori o republici književnosti i lijepih umjetnosti. Jer u književnosti vlada despotija, a ne jednakost (što je za mene bar obilježje republikanskog principa, i za to ne mogu nikako da dozvolim, da je Franceska republika). — Književnost je pojava skroz individualistička i zakon o selekciji može se vrlo lijepo aplicirati i na književnost. Naravno ima mislilaca koji drže

* Rado priopćujemo, prem se u svem ne slažemo sa cijenjenim g. piscem.
(Opaska ured.)

da bi se društvo ljudsko moglo osnovati i na jednakosti (napokon ta ideja nije nova, jer ju je učio već Isus) — ali to bi značilo ubiti velike individualnosti za volju malih. A to je nemoguće. Ako ima dva pojma koji se isključuju, to je socijalizam i književnost. Jer socijalizam je jednakost, a književnost je despotija. Pače književnici koji u svojim djelima propagiraju socijalizam rade sami protiv svoje ideje — jer nehotice šire individualizam. A napokon svaki se individualizam izrodi u despotiju ako može. Hoću ovdje samo da spomenem, da naša mladja literatura nema ni jednoga svesilnoga despote, već oveći broj despotiča, tako da mi se mlada Hrvatska čini u neku ruku ko oligarhija. To već dokazuje veliki broj revua i beletrističkih listova. Bilo bi dosadno, da ih ovdje izbrajam. Ali njihov broj govori dosta jasno. Ima u Hrvatskoj mnogi ljudi koji hoće da budu književnici. Jesu li doista književnici ili samo snobi — to hoću da istražim.

Snob je čovjek koji ima veliki talenat imitacije. Ovakovih snoba ima u svemu: u politici, u modi, u umjetnosti, u književnosti. Mnogi snob ima toliko talenta, da ova njegova značajna crta i ne izbija tako silno. Tako je na pr. Hermann Bahr snob, koji je već blizu da postane književnik.

Snob i diletant slični su pojmovi. A svatko će mi dozvoliti da je danas diletantstvo u cvijetu. Bourget kaže: »Diletantstvo je dispozicija duha inteligentnoga ujedno i putenoga koji nas vuče k različitim formama života — koji čini da uzljubimo sve ove forme a ne prigrlimo ni jednu«. Ova dispozicija duha za čudo odgovara našem nervoznome vijeku. Kako smo svi manje ili više nezadovoljni u svojoj duši, rekao bih gotovo onoliko deprimirani ko u vrijeme kad su čekali obećanoga Mesiju — tražimo zadovoljstvo i mir svagdje — pa i ondje gdje ih nema. I ovako tapkajući za srećom, ko da se igramo slijepoga miša — kušamo ovdje, kušamo ondje — i nezadovoljni svagdje mislimo najposlije da smo književnici. Jer stara je bludnja da se misli, da književnik mora bit čovjek ozlovoljen, po mogućnosti pesimista. U toj maniji došli smo pače već tako daleko, da smo pobrkali sve pojmove. Već je teško razlikovati snoba od književnika a moderne literature rodile su toliko novih struja, da im već nema ni imena. Simbolisti, dekadenti, diabolici, nietzscheanci, mazohiste, tolstojevci, neohe-leniste, budiste, naturiste itd.

Nije moguće da su svi ovi ljudi koji pišu po novinama, revuama i beletrističkim listovima doista književnici. Nema sumnje da su mnogi od njih samo despotiči našeg vremena, snobi i snobići, literarne kačiperke fin de siècle. Svi čekamo spas svi smo nezadovoljni s našim društvenim institucijama. Instinktivno osjećamo potrebu, da se sve to promijeni — pa kako nema čovjeka, koji bi se dignuo nad sve ostale i silnim glasom prozborio utješljive riječi ozlovoljenom čovječanstvu — govorimo svi, jedni više drugi manje, čavrljamo, naklapamo, brbljamo mnogo koješta što bismo

mogli zašutjeti — i to vam se zove književnost. I za čudo gotovo svi oni koji šute a i mnogi od onih koji govore, misle da je to zbilja književnost.

Ne mislim, da je tako samo u mladoj Hrvatskoj. Tako je u cijelom uljudjenom svijetu. I oni isti razlozi koji radjaju snobe u inozemstvu radjaju ih i u nas. Naravno i tu ne treba biti odviše strog. Max Nordau htio je dokazati u svojim Entartungen, da su svi moderni književnici degenerirani individui. On poriče gotovo svima ljudima zdrav razum i kad čovjek pročita njegovu knjigu dolazi nehotice do zaključka da je samo jedan čovjek normalan: Max Nordau. Max Nordau misli da je cijeli svijet velika ludnica u kojoj je on liječnik nadzirač.

Jedno je ipak istina što kaže ne samo on već mnogi veliki savremenici — da živimo u decadenci. Bourget definira decadencu ovako: »Pod decadencom razumijevamo onakove prilike u ljudskom društvu koje iznose odviše individua nesposobnih za obične poslove života«. U ovakovoj dekadenci žive gotovo svi zapadni narodi. U ostalom decadenca je vrlo relativan pojam i svaka decadenca krije u sebi klicu novoga života. Grčka dekadenca nosila je u sebi klicu panhelenizma. Decadenca rimskoga carstva nosila je u sebi klicu mladoga kršćanstva. Decadenca posljednjih Bourbona nosila je u sebi klicu franceske revolucije. A i naša moderna decadenca nosi u sebi klice novih ideja. Naravno ove ideje nisu nam sasvim jasne. I premda osjećamo da će se naše društvene institucije promijeniti iz temelja — ne vidimo jasno u budućnost. Vidimo kao isprane konture našeg budućeg života. Približna jednakost, prava ljubav bližnjega, bratinstvo svih naroda.

Ne bih se usudio reći da i mi Hrvati živimo u decadenci. Jer napokon mi smo još mladi narod koji još nije počeo živjeti svojim životom. Ali ima ipak nešto. Još do nedavna borili smo se za naše narodno ime a borimo se donekle još i danas. Ali ipak nam nije uspjelo da se sasvim zatvorimo velikim idejama (donekle revolucionarnim) koje se šire po kontinentu. Socijalno pitanje na pr. kucka i na naša vrata. Drugdje je već vrata probilo, u nas samo kucka. — Ima mnogo ljudi koji kažu: socijalizam za Hrvatsku nema smisla. I imaju pravo. Jer gdje nema industrije, nema radnika, a gdje nema radnika nema običajno ni socijalizma. Ali pod socijalnim pitanjem ne razumijeva se samo socijalizam. Pod socijalnim pitanjem razumijevaju se sva ona pitanja koja se nameću našem društvu i koja moramo odgonetnuti. Emancipacija žene, pitanje radniško, pitanje o liberalnim profesijama (liberalni proletarijat), pitanje o uzgoju djece, pitanje o kapitalizmu, pitanje o malim posjednicima — sve su to socijalna pitanja. I evo ova pitanja prokrčila su si put i u mladu Hrvatsku. Ja ne kažem tim da su ova pitanja postala akutna za Hrvatsku. Ali nitko ne može poreći da su ovdje. I kad je tomu tako nije čudo da su ta pitanja odjeknula i u književnosti. Prodijmo letimice hrvatsku knji-

ževnost od prvog početka. Dubrovačka literatura nije ništa drugo no historički monument. I kad čovjek pročita cijelu dubrovačku literaturu — onda dobije od prilike pojam o talijanskoj literaturi onoga vremena. Kao historički monument može biti ova literatura velika. Ali prave vrijednosti nema, jer niti je nacionalna niti socijalna. Dubrovačka literatura mogla bi biti jednako pisana na latinskom, talijanskom, franceskom ili kojem drugom jeziku a da ne bi ništa izgubila od svoga karaktera. I za to nas ostavlja hladne ko one antike što poplavljuju evropske muzeje.

Proći ćemo preko onih sporadičnih literarnih pojava u Slavoniji (Reljković) — pak ćemo uzeti preporodnu književnost. Preporodna književnost ima jedno značajno obilježje. To je književnost nacionalna — književnost tendencijozna. Ona je imala zadaću da odgaja dobre Hrvate. Njezin temelj je patriotizam. Ovakovih epoha ima u svakoj historiji književnosti. Hrvatska preporodna književnost je dobro izvršila svoju misiju. Svi smo postali dobri Hrvati. Dubrovačka literatura stoji možda literarno više, ali ne vrši nikakove zadaće. Hoću još samo da spomenem da preporodna književnost nosi na sebi biljeg optimizma. Možda ćete se čuditi kad kažem da mi se čini da je Šenoa bio valjda posljednji preporoditelj. On nosi na sebi sve značajne crte preporodne literature. Osim toga je kao književnik romantik.

Na preporodnu literaturu nadovezala se romantička škola. O njoj ne bih znao mnogo reći. Bila je kratkoga vijeka i nije ostavila u životu nikakovog traga. Tek gdje gdje još nadješ Kohana i Vlastu. Šenou čitaju mladi ljudi i djevojke.

Zaboravio sam gore napomenuti Preradovića. On ne spada za pravo ni u romantičku školu ni u preporodnu književnost. Po svome životu je preporoditelj. Ali kao pjesnik stoji sam za sebe. On je čovjek svih vremena, velik po svojoj formi i ideji. On mi se čini ko hrvatski Schiller.

Naša moderna književnost otpočinje s Gjalskim. Moderan po formi i po ideji on je za pravo prvi unio u hrvatsku književnost socijalni momenat. I to je baš kriterij naše moderne književnosti: da je socijalna. Ona nije ni mrtvo slovo ko dubrovačka literatura, ni patriotska haranga ko preporodna literatura. Ona je slika života kakav jest sa svojim patnjama i bolima (Kozarac!) I baš za to stoji naša moderna književnost više od dubrovačke i od preporodne literature. Spominjem još samo, da nosi na sebi biljeg pesimizma.

Na modernu književnost oslanja se mlada Hrvatska. Ona nosi na sebi biljeg snobizma i decadence.

Reći će možda čitatelj: Čudan čovjek, prije je rekao da ne misli da mi u Hrvatskoj živimo u decadenci, a sad kaže da mlada Hrvatska nosi na sebi biljeg snobizma i decadence. — Naravno! — Nema sumnje da se stvorilo nekakovo evropsko kosmopolitsko društvo, jednako u Franceskoj, jednako u Rusiji, jednako u Hr-

vatskoj. Ovo društvo jednako na cijelome kontinentu odmaklo se daleko napred od naroda. Ali naravno i tu stoji ovo društvo bliže narodu u Franceskoj no u Njemačkoj, bliže narodu u Hrvatskoj no u Rusiji, bliže narodu u Zagrebu no u Slavoniji. Ovo kosmopolitsko društvo nema svoje politike, nema svoje narodnosti, — ono je jednako u Parizu i Berlinu. Ali ipak ima nešto što ga karakteriše. Ovo društvo ima svoj način mišljenja, svoju vjeru, svoje umjetnike, svoje književnike i svoje listove. I za čudo čini se ko da si mišljenje ovih kozmopolita usvaja svaki dan više svijeta. Brze komunikacije ko da su učinile distancu iluzornom i tako se ove ideje raznašaju svijetom i svagdje nadju pristaša. Mladi ljudi idu u svijet na nauke i tu nehotice usisaju ovakove ideje. Drugi opet idu na putovanja i tako nehotice promijene svoj način mišljenja. A nije teško sastati se s ovim novim mislima, jer su gotovo svagdje i po većim gradovima, po kupalištima, u vagonima, na brodovima, a ponajpače u tudjem novinarstvu. I evo i u mladoj Hrvatskoj ima ljudi koji ovako misle. Ja priznajem da u ovoj pojavi ima nešto importacije iz inozemstva. Ali ne valja smetnuti s uma da u mladoj Hrvatskoj ima jedna klasa ljudi koji misle kosmopolitski — dok narod tek nije romantički boj za svoju narodnu slobodu.

Pitat ćete me sada tko su ti kosmopolite. Evo odmah ću vam reći. To su ljudi koji su se pre naglili u svojem duševnom razvitku — koji kao da su se zaletjeli u svom mišljenju daleko napred od ostalih i ondje se najedared zaustavili ko pred kakovom zaprekom.

Čitava pojava kosmopolitizma čini mi se u neku ruku ko veliki bezdan do kojeg su dotrčali različiti ljudi sa svih strana i u svim smjerovima i ondje se zaustavili, pa kako ne mogu dalje, stoje jedan do drugoga i razmišljaju kako koji. Među ovim ljudima ima ih najviše onakovih koji su naučili nekoliko jezika, proputovali nešto svijeta, bili na naukama po većim gradovima, stekli kakav akademski grad, pročitali mnogo knjiga raznoga smjera i na svim jezicima i kušali napisati i sami što godj. U glavnom su to ljudi svagdanjega talenta, individui nervozni, osjetljivi i pristupni raznim dojmovima. Mnogi od ovih goje simpatija za lijepe umjetnosti i za književnost — pa kušaju da stvore nešto prema svome ukusu. I doista njihova djela izilaze im slična. Stil im je nervozan, ideje drhtave, čudne i vrlo bizarnih kontura.

Jedni gledaju oko sebe ozlovoljene duše. U svakoj socijalnoj pojavi vide nešto infamne hipokrizije i zločinskog instinkta našega vremena. Sve im se čini ko djelo demonovo. Vide gdje djevojke ne štiju više svoje djevičanstvo, vide gdje žene krše zadanu vjeru, vide gdje muškarci hlepte za gadnim sebičnjaškim užitkom, vide gdje se gazi pravda i zakon, vide gdje stradaju siromasi, premda su u ogromnoj većini. I ovako ozlovoljeni postaju mizantropi i gubeći vjeru u svaku bolju budućnost — pljuju na svijet i jedino

čuvstvo što ga goje u duši — zove se prezir. Ovak ogorčena duša inspirirala je pjesniku: les Fleurs du Mal. Kritičari to zovu dijabolizam.

Drugi opet tražeći badava ideale u svojoj okolini posežu u prošlost. Savremeni svijet čini im se nagrada. Oni misle da je kršćanstvo oštetilo rod ljudski. Čitav srednji vijek čini im se zločin. I ovako se prenose u duhu u ona bolja helenska vremena kad je arijsko pleme doseglo vrhunac mirnoga razvitka. Oni drže da je semitski elemenat zamrljao bistri genij arijski. Sokrat im se čini ko pseudohelen u koga je odviše kršćanskih nazora. Oni stresaju od sebe što je još na njima kršćanskoga i postaju pogani dušom i tijelom. Svaki od ovih ljudi ima svoju grčku viziju — gdje živu njegove simpatije iz onoga svijeta. Jedan je pače napisao: Ja znam da sam ljubio Antigonu u onom drugom životu. Ovakova dispozicija duše inspirirala je gospodji Lamber: la Païenne. Kritičari zovu to neohelenizam.

Drugi opet najadniji pesimiste i mizantropi zdvajaju o ljudskoj budućnosti. I ovako gotovo zalutali u duševnoj boli oblijeću prošlost čovječanstva. Dolaze do srednjega vijeka. Ali ovaj nema za njih čara. Čini im se surov i djetinjast. Idu dakle dalje. Zauštave se nad klasičkim svijetom. Ali i ovaj ih ne privlači. čini im se odviše pun suviše akcije. Koliko izgubljenih energija! I kamo god bace pogled pričinja im se ko badava potrošena ljudska snaga. I to ih čini još većim pesimistima. Dakle toliko tisućljeća je trebalo da dodjemo danas na koncu devetnaestoga vijeka do ovog banquerouta vjere i zadovoljstva. I ovako ogorčeni na svršetku vraćaju se na početak. Idu u Indiju, u tu staru kolijevku naše civilizacije. Tamo je davno, davno, nekakav Buda učio vjeru duševnog samoubojstva. »Najbolje je ne misliti ništa«. I oni ostaju zapanjeni kod ovih njegovih riječi i misle: »Za čudo da je već najstarija filozofija svijeta tako užasno pesimistička i da je čovjek od prvog početka prokleo svemir i prezreo život«. — Ovakova dispozicija duše inspirirala je Kaina Leconte de Lislu. Kritičari to zovu budizam.

Drugi opet gledaju mirnim okom oko sebe. Ali svemu zlu nazrijevaju razloge u hipokriziji naših socijalnih institucija. Čini im se da smo na pragu nove ere kršćanstva. Oni misle da je spas u pravom shvaćanju nauke Kristove. Već smo tako daleko došli u nezadovoljstvu, da već ne možemo dalje. Da si vratimo mir duše treba nam prihvatiti nauku Kristovu: ljubiti bližnjega, ne upotrebljavati silu i ne vraćati zlo zlim. U ovim poslednjim četiri riječima je cijela filozofija svijeta. Ali naravna je konsekvencija da treba napustiti ideju države koja se osniva na sili, rastjerati vojsku, ukinuti redove, pustiti trgovinu, industriju, veleposjed i sve ono čim se ponosi naš moderni svijet. I evo ovako ovi ljudi prema svoju nauku grade na pozitivnom temelju evanjelja — uče nihilizam. Ovakove ideje možete čitati u knjizi: Carstvo božje je

u vama. (Spominjem en passant da je ova knjiga više nahudila državama od svih Henrya, Jauresa, Guesdesa i Sébastien Faura.) Kritičari to zovu tolstoizam.

Drugi opet (i ovi su najinteresantniji) odvrćaju se sasvim od realnog života: kako ne mogu naći oko sebe što bi ih zadovoljavalo — prenose se u svijet sanja i ondje u onim mističkim sferama žive u društvu riječi i simbola. Ovi divljaci na koncu naše stare civilizacije imaju tankočutne živce. Oni osjećaju življe od mandarina i izmišljaju stvari koje su izmislili drugi već pred 2000 godina*. Za njih ovaj svijet ne postoji. Sve što gledaju oko sebe nisu no simboli. U ostalom ovaj spoj forme i čuvstva, slike i ideje — ovaj simbol čini im se glavno u našem životu, gdje za njih nema ništa bitnoga. Ali sasvim je naravna posljedica, da uz ovakovo shvaćanje svijeta naš obični jezik društveni i literarni ne odgovara njihovim potrebama. I oni unose u svoj jezik neku duboku mistiku — mistiku rime, mistiku harmonije, mistiku riječi i mistiku slova. /A je crn, e bijel, i modar, o crven, u žut. Crno su orgulje, bijelo je harfa, modro je violina, crveno je trublja, žuto je frula. Pa opet orgulje izriču monotoniju, sumnju, jednostavnost — harfa jasnoću — violina strast i molitvu — trublja slavu i veselje — frula naivnost i smiješak. — Tako u njih svaka riječ ima svoj osebujni smisao. Ovi su ljudi izmislili cijelu pjesnišku instrumentaciju. I da čovjek bude simbolistički pjesnik nije dosta da ima čuvstva i poezije — već mora proučiti i simbolistički contrapunkt što ga je napisao Stéphane Mallarmé pod naslovom: *Traite du Verbe avec Avant* — dire. Ja vam ovdje prevodim jednu simbolističku pjesmu kao primjer — i to u prozi jer mi je teško u vezanom govoru izreći što pjesnik hoće. Pjesma je od Paul Verlaina: »Nada svijetli ko komadić slame u štali. Što se bojiš pijane ose u ludome ljetu? Gledaj, sunce jednako igra po prahu kroz kakovu rupicu. Za što ne spavaš, prislonivši lakt na stol? — Siromašna dušo, pij bar onu smrznutu vodu iz zdenca. Pa onda spavaj. Ajdemo! Ti vidiš ja ostajem. I dragati ću Tvoje sanke poslije objeda. A ti ćeš pjevuckati ko uljuljano dijete. — Evo podne zvoni! — Milostiva gospodjo, smilujte se, odlazite! — On spava! — To je čudno kako korak žene odzvanja u mozgu jadnih siromaha. — Podne zvoni. Ja sam pošćropio sobu. Ajde spavaj, nada svijetli ko kakav šljunjak u dubini. Ah! bože moj, kad će procvasti cvijeće u rujnu?!« — Mislite si k tomu krasnu rimu, gladak stih i nešto harmonije u poredanju riječi — pa možda odgonetnete šta ova pjesma znači.

Ali tako vam nije samo u pjesmi, tako je i u prozi. Kao primjer čitajte Maeterlincka. Nešto je od njega izišlo u prijevodu u Vijencu. I za čudo ovi ljudi od simbola poplavili su gotovo cijelu

* Lemaître: Contemporains.

Europu. Ima ih u Francezkoj na pretek, u Engleskoj, u Njemačkoj, u Španjolskoj, u sjevernim zemljama i na hrvatskom jugu. I svi jednako tapkaju po magli i teturajući grade simbole. I što je još najčudnije našli su slikara i kipara koji jednako sanjare i jednako vide. Pak rišu po svojim listovima žute ljude neizmjerne bolnoga lica, duge kose, s životinjskim nogama, koje plešu po zemlji, dok se glava sakriva u magli. Pak rišu ljubičaste djevojke sasvim kratkoga tijela, a nogu dugih koje se gube u vječnost. Tanke su u pasu, kosa im se ko od straha priljubila uz tjemne — a oko njih lete ptice i leptiri, piramide i sfinge. Pak rišu crvenu djecu s bradom i brkovima — lica nervoznog. Pak rišu cvijeće bijele boje — sasvim male palme i silne ljubice. — Ovi ljudi imaju svoje carstvo bilina i životinja. Pa kad čovjek uzme u ruku Jugend, ne bi nikada mislio da taj list izlazi na našem planetu — već tamo negdje na Veneri ili Marsu. Možda da su tamo ljudi nešto duljega tijela, ljubičastih očiju, crvenih brkova i zlatnih prstiju. Možda tamo leti cvijeće po zraku. Možda je tamo moda da djeca nose dugu bradu. — Ali ovi ljudi to shvaćaju ozbiljno i ima doista nešto ozbiljno u njihovom nastojanju.

Ja sam od vremena do vremena zalazio u Café Procope u Parizu, 19, rue de l'ancienne Comédie. Tamo je zalazio i Paul Verlaine sa svojim simbolicima. Čudni ljudi, duge kose, otrcani, blijedi, mirišući po absintu i bolnici. I tamo ovi ljudi srću spirituoza i govore o simbolima, čitaju i recitiraju pjesme, pjevaju i pokazuju slike. Tamo se zaidje kadikad i koji bourgeois. Pa kad mu pokažu sliku djevojke, blijede, koja nješte suza valja iz velikih očiju svu našu socijalnu bijedu: radnike, obudovljele žene, gladnu djecu, sve strašne skelete — on naceri svoja usta i brnda u sebe: *Tiens, tiens que c'est rigolo...* Pak se onda užasno smije. A ovi ljudi sjede u kavani noć i dan. I kad popiju desetak absintha, onda su u svom elementu. Onda se zavuče svaki u svoj kut, pak uzme olovku i papira i piše pjesmu — pjesmu silno simbolističku, gdje se prelijevaju sve boje ovoga svijeta. Pa kad mu zapne pero srkne opet iz čaše i nastavi dalje. Pa kad je ispjevao blijed u ekstazi svoju bolnu pjesmu skače se sa stolca i gega se do svoga prijatelja u drugom kutu, pak mu čita pjesmu, a ovaj kima glavom ko da je razumije. I onda opet razgovaraju o simbolima, o rimi, o kakovom neologizmu i ovako čekaju dok svane dan. Onda se vuku blijedi iz svojih cabareta i turaju se kući da ondje prospavaju dan. S večera počinju opet s nova. I tako ne rade samo oni u Procopu. Tako rade i oni u Café des Décadents i oni u Ane rouge i oni u Mirlitonu i oni na Montmartru.

I evo ovi ljudi stvorili su posebnu sektu, pak idu u povorci po cijelom svijetu. Pred njima se nosi barjak na kojem je napisana pjesma Verlainova:

Mi hoćemo glazbu prije svega
 Pak ljubimo što nije jednako
 Maglovita nek je naša pjesma
 A da nije teško što je lako.

Pa kad tražiš svojoj pjesmi riječi
 Moraš vazda zaići se malo.
 Najdraža je pjesma maglovita,
 Gdje je jasno uz nejasno stalo.

Mi ne ćemo no niansu samo
 Boja ne smije ući u pjevanje —
 Ah! nianso jedina družice,
 Rog uz frulu, a sanja uz sanje!

I ovako ide ova povorka svijetom i pjeva simbolističke pjesme. U povorci idu ljudi blijedi, melankoličnog pogleda i nose razne simbole. Jedni nose velike suze, drugi rezede crvene boje, drugi opet čašu absintha, drugi opet čovječji kip isklesan u kamenu s dugim prstima i s mnogo prstenja na ruci. Drugi opet nose na velikom platnu novu abecedu. I kako idu vabe ljude u svoje kolo i priključuju im se mladi ljudi raznih zanimanja, također blijedi i slabi. U očima im čitaš abuliju. A na strani stoje starci — medju njima Zola i izmjenjuju svoje mišljenje o ovoj djeci. Svaki čas se čuju riječi: glupani, idioti, lupače, dekadenti i t. d. A ovih malih se čuje dreka i psikut. Ali oni idu sve dalje, dalje — dok se ne izgube tamo daleko u maglu.

Ovi su ljudi većinom dobri katolici. Pročitajte kao primjer Sagesse — pak ćete vidjeti. Ali njihova vjera ko da je vjera pokajanja. I ovako ovi moderni izilaze katolički asceti. Oni sipaju na svoju glavu pepela, tuku se u grudi i mole simboličke pjesme bl. djevici Mariji.

A što je najčudnovatije, ovi ljudi koji stvaraju novu literaturu i nov način mišljenja, koji su izmislili nov stil i nove sanjarije, koji govore jezik koji drugi ljudi ne razumiju — ovi ljudi ne poznadu se medju sobom. I premda su svi jednaki — svaki od njih misli da je drukčiji od ostalih. Oni preziru sve što je civilizacija učinila velikoga do danas i dok bi drugi čovjek gledajući Auerovo svjetlo kad se vraća po noći kući mislio: E ipak je nešto dobra učinila naša civilizacija — Verlaine misli na Marathon. Smiješna je asocijacija ideja u ovih ljudi. Oni su kao onaj ludjak, koji je tvrdio da kad sluša Fausta mora misliti na rijeku Amazonu.

A ja opet mislim da to nije afekcija. Ja pače vjerujem da ovi ljudi misle sasvim iskreno. Ovi simboli, ove sanjarije, ovaj misticizam, ova vjera — sve je to potreba njihove bolesne duše. Oni vjeruju u svoje simbole i drže ih nečim bitnim. I evo u ovoj

vjeri stvorili su ovi ljudi gotovo novu književnost sasvim nervoznu, punu mistike i simbola.

A kritičari to zovu dekadentizam.

I evo sve ove ideje, koje sam samo ovdje ovako letimice spomenuo, nalaze se i u mladoj Hrvatskoj. Naravno one gdje gdje nejasno izbijaju a gdje gdje su opet jasne. Kao da se svim ovim najnovijim strujama u evropskoj književnosti mogu naći začeci i u mladoj Hrvatskoj. Te pojave su tek embrionalne ali su ipak interesantne. Tko je pratio hrvatsku književnost u ovo posljednje vrijeme dozvoliti će mi, da je od vremena do vremena izišlo u listovima stvarih zanimljivih i za Hrvatsku originalnih. Te su stvarce bile dobačene od sasvim mladih ljudi onako na milu volju. A naravno bilo bi ovih stvari i više da urednici naših listova ne stavljaju odviše uske granice autorima. Jer svojom rezervom hrvatski listovi gotovo sprečavaju čovjeka u slobodnom mišljenju. I tako mnogi čovjek (ne samo mi mladi) ne može svoje misli da štampa.

Ali ima uz štampanu još jedna literatura, tako zvana literatura u zraku. Nema sumnje, da bi čovjek našao mnogo dobrih stvari kad bi išao prekapati po piscima stolovima neknjiževnika. U ostalom ni to nije potrebno, jer ljudi rado pripovijedaju o onom što rade. Tako već neko vrijeme kola po Zagrebu mala fantazija, vrlo nervozna i vrlo simbolička. Autor ju je pripovijedao već svim svojim prijateljima, ovi opet dalje i tako ima malo ljudi u Zagrebu koji ju ne znadu. »U zraku se propinje zlatna žica prikopčana s jedne strane na sunce, koje se radja, a s druge na mjesec koji zapada. Na žici sjedi starac duge kose i bijele brade ko ovca. Lice mu je silno navorano — oči suzne. U desnoj ruci drži gudalo i povlači po ovoj žici. I kad god zadrhta ova žica padaju krvave suze na zemlju. A angjeo doleti kod svakog drhtaja i briše ovu krv sa žice«. Ovakovih fantazija ima više — ali ne ću da dugočasim čitatelja, koji ih možda i sam zna. Ima ovako u gradskome traču mnogo bisera književničkih pokušanja. Nisu doduše nikada došli na papir, ali svijet ih zna — barem mladji.

Ali da se vratim onamo gdje sam se zaustavio. Ako čovjek uzme samo ono što je štampano, opet se opaža neki novi smjer u mladjih ljudi. Vidi se da ovi mladi književnici osjećaju drukčije od starijih, da su im ideje modernije, a forma novija. Vidi se da u svakoga od ovih novajlija drhće nešto literarne atmosfere iz cijele Evrope. I ove nove ideje što si probijaju put u Hrvatsku preko ovih mladih ljudi izbijaju u njihovim literarnim pokušanjima kao pritajene. Autor »Ridi Pagliaccia« izišao je diabolik. Autor »Pjesnika i mentora« izišao je neohelenista. Autor »Moderne legende« izišao je Tolstojevac. Autor »Ljubavi« i »Okova« izišao je dekadent itd.

Ovo su tek uzeti primjeri na milu volju. A kad bih počeo analizovati svaku interesantniju pojavu napose, moglo bi se još koješta naći.

Pita se sada samo — je li to sve importacija tuđih ideja (dakle snobizam) — ili ima li ovdje nešto i samoniklog na hrvatskom tlu. — Bilo kako mu drago ja držim da svaki čovjek po-prečnog talenta nosi u sebi neku predispoziciju duha. I kako je najviše naših mladih ljudi prigrlilo baš najmodernije ideje u Evropi čini se da ove najviše odgovaraju njihovoj potrebi duše. Jer ne može se poreći da čovjek koji mnogo čita prima toliko dojmova, prodje toliko sugestija, da mora nadvladati u njemu baš samo ono što najviše odgovara njegovom duhu. Za to je vrlo interesantno, da u ovoj mladoj Hrvatskoj nema ništa romantičnog, ništa naturalističkog, ništa starijeg, već samo one ideje koje sam prije nazvao kozmopolitskima.

Pak ako mnogi i izidje diabolik — premda nije čitao ni jednoga diabolika, ako mnogi i izidje budista — premda nije čitao ni jednoga budiste — to samo dokazuje da isti razlozi radjaju iste posljedice.

Napokon imamo li mi Hrvati razloga da budemo zadovoljniji od ostalih. Mi nemamo još ni naše narodne samostalnosti — mimo ostaloga — pak ako i nemamo socijalizma — imamo socijalne bijede na pretek. Meni je žao kad moram da konstatiram da ova mlada Hrvatska nosi na sebi biljeg užasnog pesimizma. Ja bih volio mladu Hrvatsku optimističku i nadobudnu. Ali ovako je duh vremena. Otudjeni u našem socijalnom životu i u crkvi — nezadovoljni s mnogoga razloga — lutamo po ovom svijetu novih ideja i tražimo nadu. Pak ne nalazeći je trujemo si mladi vijek. Trujemo ga hotomice. Molim Vas šta su drugo kavane no rendezvousi samoubojica. Najprije kava, onda duhan a najposlije ona lektira, koja nam ubija mozag.

Ali ovako je svagdje, ne samo u Zagrebu. Ovako je po cijelom svijetu. I za to su sretni oni ljudi koji su našli bar jednu ideju za koju žive. Pa makar ova ideja bila kako jednostavna. Makar značila osnovati zdravu obitelj! I za to svaki čovjek traži jednu ideju. A tko je ne nadje taj uzme jedan san i u tom snu živi.

Mlada Hrvatska čini mi se u neku ruku ko legija mladih ljudi, velikih sanjara, koji su se pohvatali u svome poletu koje kuda. Jedni su zapeli u Švedskoj, drugi u Rusiji, treći u Parizu, četvrti u orientu — i svi jednako plaču za izgubljenom energijom života.

A ima ipak nešto nova u ovom nervoznom drhtanju mladih ljudi. Ima pače nešto energije. I možda da danas sutra izidje iz našeg kola još čestita generacija — zdrava — jer se iskušala u bolesti.

AGRARNA PRETRESIVANJA.

Piše

MISA ZEMLJANIĆ (Vinkovci).

II.*

Ti zvuci nisu nama nepoznati;

..... Tresić-Pavičić.

Kopče su agrarnoga i industrialnoga proizvodjanja sveopći ekonomski zakoni. Ovdje i tamo upotrebljivanje strojeva u svrhu da se što veća količina »promjenljive« glavnice pretvori u »stalnu« glavnicu; ovdje i tamo svakom prilikom pritisak na nadnicu i produženje radnoga dana; ovdje i tamo znaci modernoga društva, koje je porušilo sve razlike staleža i odstranilo sve zapreke, koje bi smetale koncentraciji imovine, — svugdje jednaka akutna bolest: borba između glavnice i rada. . . Naša država ne čini iznimku u sveopćoj krizi. Što no riječ, za nju vrijedi ponajprije pjesnikova: »something is rotten in the state of Denmark«. Svugdje simptomi agrarne krize, — počeci novih prilika. I kod nas je posjed razdobljen na jednu stranu na neznatne česti i time je lasnije, da se na drugu stranu stvaraju široka latifundija, — spahiluci, na kojima cvate moderno kapitalističko gospodarenje.

Odnosi najnaprednijih zemalja mogu nam služiti ogledalom za naša društvena obličja. Najodlučniji je pojav svakako Engleska, koja je i jednom Marxu služila za primjer, na kojemu je konstatovao svaku tačku historijskoga razvitka društva i vremena, koja čekaju ostale narode. Engleska

* U trećem broju (u nekoliko istisaka) uvukle su se neke nemile tiskarske pogreške u prvi dio članka »Agrarna pretresivanja«. Molimo sl. čitateljstvo, da izvoli u interesu stvari izpraviti slijedeće pogreške!

Na str. 129.	redak 23.	„glavno“	čitaj: slavno
„ „ 130.	podredak 4.	„predmet“	čitaj: predmeti
„ „ 130.	„ 10.	„Eng.la“	čitaj: Engels
„ „ 131.	redak 9.	„koje bi se moglo“	čitaj: koja bi se mogla
„ „ 131.	„ 24.	„poduzimača“	čitaj: preduzimača
„ „ 131.	podredak 1.	„pjesmi“	čitaj: pjesni
„ „ 132.	redak 14.	„skupina vrijednosti“	čitaj: skupina višaka vrijednosti
„ „ 132.	„ 28.	„jednobistrenosti“	čitaj: jednobitvenosti
„ „ 133.	„ 1.	„— Agrarne glavnice, kod kojih postoje isti uslovi kao što kod prve vrste glavnicā“	čitaj: Kod agrarne glavnice postoje isti uslovi, kao što kod prve vrsti glavnice
„ „ 133.	„ 28.	„razviku“	čitaj: razvitku
„ „ 134.	„ 4.	„Taj, „rekli“ bi agrarci, socializam“	čitaj: Taj, „rekli“ bi agrarni socializam
„ „ 134.	„ 11.	„gradjanstvo, seljak u opće, sveukupni treći stalež“	čitaj: Gradjanstvo, seljak, u opće sveukupni treći stalež. (Op. pišč.)

ne poznaje srednjega staleža, jer je posjednik malene svojine (Yeoman) i seljak izčeznuo. Ondje je zemljište koncentrirano u rukama nekolicine bogataša, bilo vegijaca bilo torija, koji pojedine česti svojih latifundija daju u zakup. Zašto to? — Ustrojstvo kapitalističkog društva zahtijeva uvijek što manje protivnike. Tim je veći uspjeh koncentracije, što je dana veća prilika navabiti mnogo zakupaca, od kojih su jamačno najveći nudjaoci u prešnosti. A i to nije zadnji uzrok, što je lasnije opredijeliti čisti dobitak malenih dijelova... Zakup se daje samo na kratko vrijeme, da se u slučaju propadanja zakupnika može tim lasnije odstraniti. — A vlada li svojina u osnovi, neizbježno je posljedak ustanove i zakona redovito zanemarenje povlastica manjih vlasnika i zakupaca, što je krivo da su ovi relativno uvijek najveći porezovnici. Onda nije čudo što toliko polje — osobito danas u Engleskoj — stoji na ugaru¹⁴, jer se ovako radja misao napustiti sasvijem poljoprivredu, kad zarada ne pokriva ni najnužnije potrebe. Do sličnoga zaključka dolazi i vlasnik latifundija, da je bolje pretvoriti oranicu u pašu ili šumu. Oko godine 1850. ne bijahu u Engleskoj rijetki zakupi nad 1000 acre-ova¹⁵, a bilo je takodjer već sijaset malih. Oko god. 1875. konstatovalo se, da je veliki dio malih zakupaca iščeznuo, usljed bankrota ili iseljivanja u kolonije. — Obradjivanje oranice nazaduje a raste pašnjačtvo, no ipak broji ta godina do 560.000 zakupaca poprijечne zakupine od 60 acre-ova. Petnajst se godina docnije, god. 1880. sasvijem promijenilo obličje poljoprivede i poučnosti radi ne možemo da uskratimo sliku toga obličja, postavivši ju u tabelarni okvir¹⁶.

Klasifikacija zakupa		površina svakoga razreda u 1000 acr.		broj pojedinih zakupa		sred. veličina pojed. zakupa u acr.		broj radnika pojedinih zakupa		broj rad. pojedinih zakupa	
		postotci	postotci	postotci	postotci	postotni broj zakupa	postotni broj zakupa	postotni broj zakupa	postotni broj zakupa		
manje od 50 acr.	do 50 acr.	4830	15	391429	71	12.3	0	40.77	10	3.83	
od 50 "	" 100 "	4663	15	64095	12	72.8	1	14.88	15	1.43	
" 100 "	" 300 "	13483	42	78721	14	171.3	2	12.39	20	0.92	
" 300 "	" 500 "	5266	16	14078	2	374.0	3	7.69	25	0.36	
" 500 "	" 1000 "	3120	10	4831	1	7.8.0	4	6.25	30	0.32	
preko 1000 "		759	2	58.	0	1297.0	5	3.28	40	0.12	
							6	2.90	45	0.04	
							7	1.70	55	0.05	
							9	1.08	60 i viš.	0.07	

¹⁴ Besmrtni kemičar Justus v. Liebig (1803—1873) već je dokazivao, da nije uzrok propadanju agrikulture iscrpljenje zemljišta, već iscrpljenje proizvodne ljudske snage. „Chemie in ihrer Anwendung auf Agricultur und Physiologie“, 1840, 9. izd. 1875. Kemičar Karl Marlo-Winkelblech (umro 1859.), preteča znanstvenoga socijalizma, takodjer se pita „dolazi li agrarna bijeda i u opće sva društvena bijeda od prirode ili uredaba ljudskih?“ „Untersuchungen über die Organisation der Arbeit oder System der Weltökonomie. 1848“.

¹⁵ 1 acre = 40.468 ar.; 1 ar = 100 kvadratnih metara (qm); 1 jutro = 57.546 arova.

¹⁶ Za tabele nam služiše podaci knjige čuvenoga ruskoga socialpolitičara N. Rablukova „Ladanjsko radničko pitanje“.

Tabela nam kaže; zakupi do 300 acr. iznašaju 97⁰/₁₀₀, a od ovih dolazi 71⁰/₁₀₀ na zakupe do 50 acr. Najmanji su posjedi od poprijечно 12·3 acr., a tih imade najviše u Engleskoj. Ti brojevi hoće jedino da razjasne razviće društva i nikako nijesu navedeni za prisposobu moguće sa našom državom, kad sami znademo za koliko je Engleska naprednija od naše države. Još značajniji je drugi dio tabele, koji nam predočuje koliko zakupaca bez ikakove tuđe pomoći raditi mora, gdje je skoro neophodno nužno pri vanrednim poslovima imati pripomoći. To dovodi do misli baviti se iznimno hranitvom marve pašom, a statistika nam daje opet brojeve toga tumačenja razvića. Paše Engleske iznašaju 53·3⁰/₁₀₀ sveukupnoga gospodarstvenoga zemljišta, oranice 13·8⁰/₁₀₀, mješovita gospodarstva 32·9⁰/₁₀₀. Od zakupa dolazi postotno na:

Vrsta gospodarjenja	do 50 acr.	od 50—100 acr.	od 100—300 acr.	od 300—500 acr.	od 500—1000 acr.	preko 1000 acr.
Pašu	72·4	11·5	13·4	2·0	0·6	0·6
Oranicu	67·6	10·4	15·6	4·2	2·0	0·2
Mješov. gospodar.	70·1	9·3	15·0	4·0	1·5	0·4

Moguće će te tabele biti i u toliko koristonosne što jasno dokazuju, da u Engleskoj faktično vlada malo gospodarstvo. Vlasništva su velika, a razcijepkaju se u sitna zakupna gospodarstva po maksimu kapitalizma, o kojoj smo stvari već govorili. Nijesu li latifundija još sveukupno zemljište u cjelovitosti eksproprijirala, to je seljak prisiljen na zaradu izvan kuće, jer ga njegovo dobarće prehraniti ne može — a k tomu ga bije trostruki bič »hipotekarni dug, porez i privatni dugovi«. Nijesu li ni latifundija u stanju dati zarade proletarcu seljaku — mnogo tomu doprinosaju agronomne sprave — to će osiromašeni seljak i propali zakupac krenuti kao nadničari u sredotočja industrije ili u gradove, koji uslijed toga elementa rapidno rastu. — Ako li je industrija slaba, to ih nasilje nepovoljnih prilika prisili k iseljivanju¹⁷. Posljedice latifundija usrećiše i nas — čemu one vlade nijesu krive, jer one su samo representanti najmoćnijeg razreda društvenog ustrojstva. Prožeti smo osvjedochenjem, da nijednoj vladi nebi bilo opstanka, koja bi se protivila savremenoj privrednoj gradjevini. — Na jednu se stranu seli naš narod u Ameriku, osobito u Brasiliju, na drugu rastu i naši gradovi, osobito u Slavoniji.

Gustoća je narasla u Hrvatskoj i Slavoniji od godine 1880., kada je došlo 44·50 stanovnika na kvadratni kilometar (qm), do godine 1890. na 51·41 stan. po qm. Poljoprivredom se bavilo 1880. god. 45·60⁰/₁₀₀ sveukupnog žiteljstva, a god. 1890. samo 41·22⁰/₁₀₀. A ne utkamo prokovanja kad velimo, da će nas najnovija statistika još više iznenaditi. Obrtom i trgovinom bavilo se 1880. god. 3·96⁰/₁₀₀, 1890. god. 5·25⁰/₁₀₀. Dakle je postotni broj poljoprivrednika pao u Hrvatskoj i Slavoniji za

¹⁷ Iseljivanja u Hrv. Slav. god. 1896. i 1897.

10 god. za 4'38⁰/₁₈, u mnogo većoj mjeri nego li je narasao postotni broj obrta, prometa i trgovine, kod kojih ovi propali poljoprivrednici mogu naći zarade. Po tom broji Hrvatska i Slavonija do blizu 40'000 ljudi bez ikakove zarade. Ne uzevši ništa drugoga u obzir, to je taj broj sâm za se veoma tragičan. Pojedinaac ove mase boreći se proti grdoj gladi danomice preživi tragediju — za koju naši još uvijek romantički pjesnici, pjevajući bombastikom poze raznih junačina, ne znadu.

Potpuna bi statistika jasno iznijela sliku gibanja našega pučanstva, ali nam to na žalost manjka. Akademikar Milan Zoričić¹⁹ napisao je prvu hrvatsku statistiku na temelju znanstvene podloge, ali nemoguće je iznijeti sveukupnu statistiku, do koje se u našoj državi doći ne može, jer se za nju nitko ne brine ili vrlo malo brine. Za to i u onom znanstvenom pokusu imade sijaset nedostataka. Ne dobivamo iz nje sliku, koliko se razvrgavanjem naših zadruga stvorilo novih posjeda, te od koje su veličine — u popriječnosti — nastali posjedi. Osobito bi važno bilo znati, sa koliko pripomoćnih sila pojedini posjednici zemljišta rade; dočim je M. Zoričić po više tablica ove vrste za obrt, industriju i promet izradio i pretresivao, manjkaju i kazala za zemljišno gospodarenje. Upotrijebivši podatke M. Zoričića, sastavismo ovdje sličicu gibanja naše poljoprivrede.

Po županijama i po postotcima bijahu zadrugari i nezadrugari razdijeljeni:

	Lika Kr- bava	Mo- druš- Rijeka	Zagreb	Va- raždin	Bjelovar- Križevci	Požega	Viro- vitica	Srijem
God. 1880.								
Zadrugara postoj.	32'41	28'81	28'02	15'85	21'47	42'81	24'80	36'73
zadruga								
nezadrugara . . .	0'62	9'79	8'95	11'81	16'19	8'70	14'94	14'02
God. 1890.								
Zadrugara postoj.	29'86	25'39	15'60	7'95	9'16	38'19	17'30	32'35
za ruga								
nezadrugara	0'35	8'72	5'62	14'57	27'72	12'75	17'56	15'12

Ti su brojevi za nas vrlo zamašni, jer pokazuju silne promjene na našem državnom tijelu; ti brojevi pokazuju razvrgavanje zadruga, polu komunističkog načina života našega naroda. Vremenom su i zadruge poprimile oblike, koji su odgovarali dotičnom društvu. Ali iz prvih 30-tih godina našega stoljeća čuju se već glasi o razvrgavanju zadruga po području civilne Hrvatske i Slavonije. Čitali smo članak iz onih godina, u kojemu pisac tumači uzroke početnog razvrgavanja, te veli: tomu su samo svadjave žene zadruga krive. Znamo, da se žene tridesetih godina našega stoljeća tako silno promijenile nijesu, već da su tu bili bitni drugi uzroci . . . Neka nam se ne zamjerava, usudujemo se reći: feudalizam je bio manje štetan po zadruge nego li

¹⁸ U Magjarskoj samo 3'1⁰/₆.

¹⁹ Rad jugoslav. akademije: „Milovan Zoričić: Žiteljstvo kralj. Hrv. i Slav. po zvanju i zanimanju“, 125, god. 1896.

kapitalističko društvo, jer je feudalac ipak samo po potrebi producirao, a usljed pomanjkanja valjane izmjene onoga vremena nije bio u stanju, pretvoriti višak produkcije u novac. Razvijanje gradova, odstranjenje robota komunikacija, učiniše i kod nas svoje, što su uzroci promjene i našega društvenoga života.

Poslije 1848. godine sve to više se razvrgavale naše zadruge u građanskom području, dočim su se manje više bolje očuvale u vojničkoj krajini, ali i to do god. 1881., koje se godine i ovaj dio provincializirao. Zadruga bijahu ušljed toga u Krajini više štice, što je država sama nastojala da taj oblik zajednice usčuva i za to zabranila doseljivanje u te krajeve, koji bijahu vojnički uređeni a zadruge su bile osobito jeftino braništvo. Novo vrijeme i u nas žudjeno žudi sasvijem uništiti taj oblik privrede, jer je prevelika zapreka brzom eksproprijaciji. Ta se želja zrcali i u našem čitavom autonomnom zakonarstvu (1889.), te naš građanski zakon ne računa više sa zadrugama, a iz ovoga se nijekanja razvio taki nedelikatni kaos i za našu statistiku i za naše gruntovništvo, koji se jedino može sranjivati sa onime naše ortografije. — Ali nam statistika pokazuje — a to je toliko poučno — koliko je pri svem nasilju zakonarstva teško misliti samo na pol kolektivističku ideju. A ako se na drugu stranu toliki glasovi dižu proti socijalizmu, koji viču: naš je seljak po naravi antisocijalističan, to ti ljudi hotomično ili iz neznanja govore neistinu, buduć se naš seljak nije jošte ni uživio u modernu formu društva.

Poljoprivredno rastrojstvo tjera uništeni narod u gradove, da tamo zaradu zatraži, drugi dio polazi na razna vlastelinstva te su tamo radnici privrednici ili služinčad. Ovaj se društveni proces ukazao kod nas rastenjem gradova, što ćemo potonjim »okruglim« brojevima pokazati, a to za to, što nam manjkaju točni podaci prijašnjih vremena i najnovijega vremena. Gradovi su narasli:

	1875.	1880.	1890. poslije 1895.
Zagreb	20.000	28.400	40.000 do 45.000
Karlovac	—	4.800	5.600 » 8.000
Sisak	—	5.500	6.000 » 7.000
Varaždin	7.000	10.000	12.000 » 14.000
Belovar	—	3.000	4.000 » 6.000
Osijek	15.000	18.000	21.000 » 25.000
Djakovo	—	3.200	4.300 » 5.000
Vukovar	—	6.000	9.000 » 12.000
Ilok	—	3.500	4.500 —
Ruma	—	8.500	9.500 —
Požega	—	3.000	4.000 —
Brod	—	4.000	5.000 » 7.000
Vinkovci	—	3.000	6.000 » 11.000
Mitrovica	4.000	5.000	10.000 —
Petrovaradin	—	3.500	6.000 —
Zemun	—	11.000	13.000 —

Gradovi rastu dakle kod nas dosta brzo, ali ne moguće naravnim procesom, jer se u Hrvatskoj i Slavoniji pučanstvo samo za 10⁰/₀ povećaje. Prijašnja je vojnička krajina u pučanstvu stacionarna a u gradu Osijeku n. pr. umire svake godine više ljudi, nego što se rodi. Gradovi i mjesta rastu postepeno prama istoku, dočim su oni prama gornjoj Hrvatskoj, — u primorju slabo napredovali pučanstvom. Osobito mjesta srijemske županije rapidno su narasla, a to je u skladu s propadanjem seljaštva u onim krajevima. Daljni zaključak propadanju samostalne poljoprivrede leži i u slijedećim brojevima. Iz njih vidjamo da danas Hrvatska i Slavonija broji blizu 180.000 poljoprivrednoga pripomoćnoga žiteljstva, koji su sad radnici privrednici, sad svojad i kućna služinčad radnika, od kojih je muških 100.000 a ženskih do 80.000, od čitavoga žiteljstva oko 7⁰/₀.

Kao što gradovi prama istoku rastu, raste prama istoku nadničarenje i služinčarenje; te je bilo god. 1890. u pojedinim županijama postotaka :

	Lika	Krbav.	Modr.-Rijek.	Zagreb.	Varaždin.	Bjel.-Križ.	Požeg.	Virovit.	Srijem.
služinčadi	3'32	4'06	5'43	5'58	6'46	6'16	10'64	6'87	
nadničara	0'15	1'86	2'01	1'01	3'15	6'57	17'33	16'97	

Dočim postotni dio služinčadi u Hrvatskoj ne prekoračuje broj 6'5, približava se isti u Slavoniji broju 11; nadničara imade u hrvatskim županijama na 100 privrednika 0—3, u požeškoj županiji već 7, u srijemskoj županiji 17, a u virovitičkoj županiji preko 17.

Da se povratimo Engleskoj, na kojoj ćemo dokazati još zadnju tvrdnju, da je kapitalistička produkcija kriva što toliko polje na ugaru stoji. Za vrijeme od 10 godina pretvorila se u Škotskoj 2 milijuna acr. oranice u šume ili lovačke revire, a u Irskoj imade danas do 4 milijuna acr. zemljišta bez ikakove obrade. U sveukupnoj se Engleskoj površina oranice od godine 1830.—1880. umanjila za 3¹/₂ milijuna acr., jer je pala od 19 milijuna acr. na 15¹/₂ milijuna acr. Eksproprijacijom rastu radne sile, nu napreduje li paralelno eksproprijacijom industrija, to će nestati poljoprivrednih radnika, jer najmanja plaća industrije prekoračuje još uvijek maksimalnu nadnicu poljoprivrede. Uzrok, da su radne sile skupocjene i konkurencija inozemskoga žita, prisilile posjednika i zakupca na drugu formu privrede. Oranica se djelomično pretvara u pašu, livadu, šumu, a dio ostane na ugaru. Makar da se je umanjilo zemljište veličinom, to ipak ovaj proces ne bijaše štetan po kapitaliste, — samo se je forma prihoda promijenila. Kapitaliste latifundija dadoše i sada svoj posjed u zakup a statistika nam pokazuje, da im je ova forma privrede od god. 1860.—1880. odbacila svoticu od 14 milijuna funti sterlinga, — renta je narasla za 26⁰/₀. Za što baš paše u Engleskoj a ne n. pr. u Njemačkoj recte Pruskoj, u kojoj je na 550 spahija koncentrirano 1'8 milijuna hektara neotudjivoga zemljišta od godišnje rente od 23 milijuna maraka, tako da na jednoga dolazi 42'000 mk. — imadu toliku prevagu,

uzrokom je i to, što je danas njemački potrošnik nemoćan proti junkerstvu. Junkeri su danas — osobito istočno polabski — najuplivniji stalež u Njemačkoj, a njihovi su privilegiji agrarna carina i minimalna žitna cijena, na temelju kojih mogu dalje izgraditi svoje vruće želje.

Eksproprijacija uništuje i našu slobodnu poljoprivredu, koja rapidno nazaduje, a uzroke propadanju razglabamo već u prvom dijelu ovih pretresivanja. Nije uzrok propadanju konkurencija, osobito amerikanskoga žita, već jedino žudnja za eksproprijacijom, koja se pokazuje u čitavom javnom životu. Doćim je kod malih vlasnika sve opterećeno, te stenju — baš kao radnik — pod pritiskom neizravnih poreza, to je n. pr. svaka burza svetište, u koje nitko dirnuti ne smije, a znamo, koliko je već ministara financija bilo ekskomunicirano, što se usudiše dirnuti u to svetište modernoga kapitalizma. Bebel je jedan put rekao: »Die Staatsgewalt hat nicht die Börsen, die Börsen haben die Staatsgewalt in Händen«. Opterećenje je krivo, da ti atomni posjedi moraju nestati, jer nijesu u stanju podnašati ni najmanju krizu. Time se razplinuše svi mali ideali poljoprivrede, koncentrirani u dvije točke: hraniti se kruhom vlastite grude i plaćati porez od zarade izvan doma. Seljak prodaje svoje žito u septembru, na to ga porez tjera, a sam ga plaća u proljeće za 5⁰/₁₀ skuplje. Makar da je seljaku budućnost sasvim jasna pred očima, to mnogoga mašta uljulja u sladak san, da će ga čudo izbaviti — a najviše ga umiruje fakat, da još nije na rubu —!

Prije su seljaci i radnici poljoprivrednici patriarkalno općili, ali vrijeme ih je razdvojilo, te ti proletarci vode sada boj medju se. Tako je cijena nadnice pala ne samo na minimum²⁰, već i pod ovaj. Te su plaće krive pauperizmu i demoralizaciji i prostituciji n. pr. naše Krajine u Slavoniji. Nemamo još statistike, koja bi o ovim stvarima govorila, ali sami znademo pripovijedati o toj sveukupnoj bijedi. U Vinkovcima n. pr. prevladjuju tako veneričke bolesti, da je mladi liječnik rekao, da se samo Napuljem prisposdobiti može a postotno samo visokim djaštvom. —

Oko Osijeka se toliko spahinstvo razvilo, da ga ljepše pomisliti ne možemo; ta imade tamo ljudi, koji prije pet godina ne posjedovahu ni jutra a danas imadu spahiluk od 400 jutara zemljišta, uništivši time mnoge i mnoge poljoprivredne obitelji. Nadnica na tim spahijama varijira kod muških oko 45 novčića, kod ženskih oko 30 novčića, a radni dani nemaju granice.

Nije poezija što iz nas govori, već težimo baš za tim u što moguće sušim riječima govoriti. Spahija, veliki zakupac i ravnatelj nije samo posjednik radne sile već i tjelesa svojih novih podanika, pod kojim pritiskom osobito ženska služinčad kojekakove nezakonite želje podnositi mora, proti kojim je sasvijem nemoćna. — A u slavonskoj krajini događaju se danomice stvari, gdje muževi sami svoje žene nanudjaju, da se ozbiljno zapitati moramo, jesu li tomu stanju krive samo eko-

²⁰ Nema statistike.

nomske prilike i da li su i kod nas »krize počela« obitelji. Sve revolucije imaju svoje sjelo u obitelji prije no što se protežu na politiku. — Ili imademo pred sobom ostatke forme starijega bračnoga života naših zadruga? — o čem naši prehrišćanski povjestničari ništa ne znadu. — Stvar bi bila vrijedna vlastitog istraživanja.

Kapitalistička produkcija potkapa zadružnu poljoprivredu, potkapa i manju samostalnu poljoprivredu, a to za to što kapital mirovati ne smije, buduć je stabilnost njegova smrt. Socialiste nijesu kod nas krivi rastrojstvu lične svojine, koja je temelj osobnoj slobodi, samostalnosti i djelatnosti, ali i temelj svemu zlu vremena lične svojine. Socialiste ne trebaju da dirnu u oblike društva, to samo društvo čini, jer sve njegove uredbe pomagala su koncentraciji kapitala: tako je nužna burza kao duša i mozag današnjega međunarodnoga općenja, tako je i nužno propadanje male svojine, porast gradova itd. . . Oni koji danas još nješta posjeduju, prividno su oslonište moćnih, kojima služe za dokaz neistine tvrdnje znanosti!!

Mi u Hrvatskoj i Slavoniji ne možemo govoriti o pomanjkanju zemlje (o čem se nigdje govoriti ne može), jer suhi brojevi pokazuju, koliko oranice bi još moglo biti u našoj državi, jer zaprema samo 32% zemljišta prikladna za poljoprivredu, šume 38%, livade 25% a na ugaru stoji već 5% — I držeći se još stare nauke, koja tvrdi da su šume neophodno nužne radi vlažnosti, čemu se moderna znanost protivi, dokazao je već Liebig, da je pri dostatnosti radnih sila i gnojiva zemljište progresivno produktivno i da isto neprekidno dobro radja, a plodnost polja stoji u direktnom odnosu prama na njem potrošenoj radnoj snazi i potrošenom gnojivu. Nu ta pomoćna sretstva manjkaju siromaku seljaku, jer na jednoj se strani bori proti lihvarstvu, na drugoj proti porezu; prva kuga je groznija, ali nebi mogla toli izdašno djelovati bez druge, jer se porezi pakupe i za najnepovoljnija vremena, a gdje država primjerom napred krokne, tu »Shylok« miran biti ne može. Naš se seljak od vlastite grude prehraniti ne može, već mora zaradu tražiti na spahijama, dakle nije čisti posjednik, što je prisiljen na zaradu kod spahinstva, kod kojega prije 1848. god. robotашe. Ali nije ni čisti proletarac usljed lične svojine, već stoji u sredini obijuh a to je žalostan plod uživanja slobodnoga rada jednu generaciju poslije emancipacije, da se je lijepi komad feudalizma i srednjega vijeka nanovo oživotvorio.

Puk podnaša mirno sve muke. Da li je karakter tomu kriv? — Povjest nam pripovijeda po mnoge strane, da se je naš puk istodobno znao braniti i proti turčinu i proti vlastitu feudalcu!

Momentani abduktor materijalne nevolje bijaše uvijek vjera²¹, jer je vjersko čuvstvo tako lako u stanju dati formu jakim željama te je i pojav novih sljedba uvijek znak razvrgavanja društvenih prilika. U Slavoniji a osobito Srijemu napreduju rapidno sekte komunističkog duha. Komunizam na te sljedbenike djeluje kao dvostruki liek i

²¹ Entuzijazam za sekte izčeznuo je kod inteligencije.

uništjuje onaj gorki i kinički egoizam, koji je narasao u borbi za opstanak i makar da su te sljedbe u duhu protestantsko-racionalističkom, nauče pojedinca kraj sve bijede raditi i pričekati.

Tako novo religiozno čuvstvo opet je jasan znak, da je čovjek socialno biće i da je ta želja za združenjem danas reakcija proti individualističkom principu gospodarenja (ekonomskom liberalizmu, u kojem pojedinac svu svoju mišičnu i duševnu snagu za svoju dobrobit upotrijebiti mora). Čovjeku je za razvitak veće društvo nužno. Kad toga nebi bilo, odkud želje za obitelji, odkud želje za bližnjega, za selo, puk, narod, čovječanstvo!?

L I S T A K.

BEČKA GLUMIŠTA. Carltheater. Prije nekoliko godina opažalo se, kako se bečka glumišta nekako trzavo otimlju za unosnim novitetima i za publiku. Osnovala se dva nova glumišta: Volkstheater i Raimundtheater, koja su odmah u početku sa svojim repertoarom konkurisali ostalim glumištima. To naterivanje postalo je takovo, da se najednom nije znalo, što su zaista ciljevi jedne ili druge pozornice, dok nijesu ustali bečki kritičari i to pitanje prenijeli u javnost. I Adam Müller-Guttenbrun i F. Shick i Ludvig Bauer i Herman Bahr nastojali su, da predstave i upravljanje glumišta i publici škodljivost ovog naterivanja. Čini se, kao da to nastojanje nije ostalo bez uspjeha. Danas se ipak priličnom sigurnošću mogu razlikovati tendencije i ciljevi repertoara pojedinih glumišta. A mladi bečki pisci kao da to nastojanje podupiru. Nije puki slučaj, da se je Ebermannova »Atenjanka« i Schnitzlerov »Liebelel« davao u Burgtheatru, dok se »Ledige Leute« »Tschaperl« i »Freiwild« daje u Carltheatru, a »Josephine« u Volkstheatru. A nedavno doživjeli smo rijetki slučaj, da su u jednom danu prikazani, u pet bečkih glumišta, komadi bečkih književnika i kompozitora, od kojih je svaki dostojno pristajao na svoje mjesto.

U Carltheatru se danas prikazuju djelomično* sujeti iz današ-

njega društvenog života, napose društvenog života bečkog, sa nekom lakom tendencijom i moralnim sentencama. Tako smo u zadnje vrijeme vidjeli u Carltheatru dvije drame, u kojima su konflikti socijalne naravi. I »Das neue Ghetto« od Theodora Herzla i »Freiwild« od Artura Schnitzlera su čeda svojega vremena.

*

Dok nam je Schnitzler u svojim dosadanjim novelama i dramama prikazao samo najintimnija subtilna *Schnitzler* duševna stanja, na kojima je sagradio i konfliktne svojih drama, u »Freiwildu« uzima predmet više iz vanjskog društvenog života. Je li Schnitzler učinio pravo, što je i on otišao medju zagovornike pojedinih društvenih nazora, teško je reći. Ali svakako se tomu danas ne smijemo čuditi, kad znamo, da živimo u vremenu najraznoličnijih društvenih nazora, u doba društvenih prevrata. Pa kad se danas u cijelom našem mišljenju i djelovanju odrazuje socijalni karakter vremena, zar da se ne odrazuje i u osjetljivoj duši tankočutnoga pjesnika? Prema tome imao je pravo Maximilian Harden, kada je neki dan rekao u jednoj konferenci u Beču, da mu se čini, da će u literaturi budućeg vremena odlučiti socijalni momenat. Raspra, u koliko može i da li u opće smije umjetnost da podražava političkim i društvenim pitanjima i može li

* U Carltheatru davaju se i operete.

podnijeti tendenciju ili ne, nije riješena, ali svakako stoji, da se u svakom slučaju pravi umjetnik jasno razlikuje od t. zv. »Machera«, a to vidimo i u Schnitzlerovom »Freiwildu«.

Pavao se Rönning, mlad slikar, tek riješio velike bolesti, pa uživa u malom ljetovalištu svoju neovisnost i na novo stečeni život. Otac, koji ga je bio prisilio, da podje u državnu službu, umro je i ostavio mu ogroman imetak. Pavao se Rönning sprema, da podje u svijet, u lijepi slobodni život. U istom ljetovalištu imade i nekoliko časnika, koji ondje proživljuju svoj dopust. Ovi se naravski prema svojem shvaćanju života bave oko glumica ljetnog pozorišta, da s njima zajedno podijele veselje ovoga svijeta. No naivka, s kojom opći Pavao Rönning i koja se podala umjetnosti iz nagnuća i potrebe, konzekventno hladno odbija sve ponude viteške gospode i ostane poštena. Ona, Anka Riedel, osobito zamamljuje poručnika Karinskog, koji je u svojoj bahatosti vičan, da mu se sve poda volji. Jedne se večeri dapače okladi sa drugovima, da će ju predobiti i pošalje joj uljudnu pozivnicu za souper. Anka, poznavajući namjere gospodina poručnika, odbija, na što ju on sam potraži u stanu, ali ostane zabezeknut pred zatvorenim vratima. Vrativši se natrag, obruži Anku pred prisutnim Pavlom Rönningom, htijući da ga izazove. Kad dirne u Ankino poštenje, skoči Pavao i udari ga u lice. Drugovi Karinskovi, znajući da je on krivac, pridrže ga, da ne bude sablazni, i odvedu ga kući.

Sutradan dodju Pavlu Karinskovi

svjedoci, da ga pozovu na dvoboj, ali Pavao ih odbije. Ne će, da stavi svoj život na kocku radi jednoga derana, kojega je kaznio radi nedoličnog ponašaja. Time je za Pavla stvar dovršena i on mirno prima svoje prijatelje, koji mu se nude kao svjedoci; — i oni ne pojme, kako može Pavao Karinskome uskratiti »zadovoljštinu«. Dodje i Anka zastrašena i moli Pavla, da se rad nje ne tuče, nego da ju otprati u Beč. Pavao joj obeća, da će poći s njom, uvjerava ju, da se za nj ne treba da boji, a htijući ju posvema spasiti iz sadanjeg okoliša, zamoli ju, da mu postane ženom. Anku je direktor glumišta otpustio, jer da prema ljetnim gostima nije »ljubezna«. Kako se ona može iznevjeriti tradicijama svojega staleža, ta glumice su »Freiwild«?

Stariji prijatelj Karinskov, rittmajstor Rohnstedt ponovno dolazi Pavlu, da ga zamoli, neka spasi Karinskoga, koji bi inače morao kvitirati i neka barem pristane na dvoboj praznimi naboji. Pavao naravski odbija tu »dostojnu« ponudu. Karinski nije svoju čast time izgubio, što ga je Pavao udario, nego time, što je taj udar zaslužio! Kada na to Pavlu savjetuju, da otputuje, ne će li da se izvrigne opasnosti života, uvidi Pavao, da ga ne shvaćaju i on ostane. On ima slobodnu volju, može ići ili ostati, kako i gdje mu drago! Pavao odmah ode Anki, da joj javi, da ne može s njom i ponese revolver, da si eventualno svoju slobodu obrani. Karinski, koji ga traži, sastane se s njime, a kad mu Pavao na upit, hoće li se s njim tući, ne da odgovora, nego od njega

zatraži, da ga pusti proći, potegnu obojica revolvere i Karinski ubije Pavla.

Anka ostaje opet sama. — Je li Karinski oprašao svoju povrijedjenu čast? Ta prema toj su časti ostali ljudi: Freiwild!

Pitanje dvoboja već se više puta prenijelo na pozornicu. Schnitzler je tomu predmetu ipak podao neku dublju vrijednost. Ostao je u obradi do konca objektivan prema obim strankama. Nu mogu li se na taj način sa pozornice iskorijeniti dukoko uvriježene predsude, neznam; a dvoboj sigurno da ne. Dvoboji nastaju obično iz skroz individualnih uzroka, te nijesu gotovo nikad tipični. Hoće li prema tome i taj izvedeni slučaj protivnike uvjeriti, a pristaše obodriti, podvojio bih. Posve prosuditi izvedeni slučaj nije moguće, a razumjeti ga može samo onaj, koji je bio u sličnoj poziciji. Ja Schnitzlerovoj radnji želim svakako mnogo privrženika.

*

Od manje je umjetničke vrijednosti nego li »Freiwild«, ali je za to od jačih traženih efekata »Das neue Ghetto«. Dr. je Theodor Herzl više poznat kao zagovornik zionizma, nego li kao književnik. I njegova drama zanimivija je radi teme, nego li radi obrade. Ljudi su i u tom djelu tražili agitaciju za zionizam, što je međjutim neopravdano, pošto je »Das neue Ghetto« napisano već deset godina. Herzl htio je ovim djelom podsjetiti slušaocce, u prvom redu nepravedne bečke antisemite, da imade i plemenitih, naprednih židova, dok ima kršćana, koji su, premda odgojeni u plemenitoj nauci Isusovoj, ostali surovi i samoljubivi. Sa mnogo us-

pjeha dokazuje on, kako je uz to za židove, kod postojećih okolnosti veća i teža zadaća, biti po duši plemenitim i vlastitom silom uzdići se nad tradicionalne osobine staroga Ghetta, nego li za kršćane, koji su i danas ondje, kamo su ih doveli stari njihovi i Isusova nauka, te se nijesu nikamo dalje razvili, već usuprot, kako su pali.

Mladi advokat, dr. Samuel, židov, koji bi prije svega htio da bude čovjek, koji je svojim težnjama otišao među suljude, bez razlike vjere i nazora i koji se s njima i njihovim bolima svezao, oženi se sa šogoricom bogata burzeanca. Tim novim svezama dodje on u posve novu omalovažavanu i prezrenu okolicu. Najbolji ga prijatelj, kršćanin, radi toga ostavlja, jer ne može u njegovom društvu napredovati i jer su mu novi njegovi krugovi nepoćudni.

Rittmajstor, posjednik rudnika, lahkoumnim trošenjem zadužen, želi, da se oporavi i da sastavi sa šogorom mladoga advokata dioničarsko društvo. Špekulacija ne uspije, jer se baš u to u zanemarenom rudniku desi eksplozija i rittmajstor izgubi sve. Pozove židove na odgovornost, ali mjesto šogora preuzme stvar advokat, koji se je međjutim bio zauzeo za siromašne unesrećene radnike u rudniku. U razgovoru, u kojem advokat rittmajstoru predstavi, da je drskost usuditi se koga optužiti, gdje je svemu sam kriv, a kamo li da traži za se zadovoljštinu, gdje je tolikima uništio život, koji su za njega robotali, dolazi do oštrih riječi i do udara. Rittmajstor pozove advokata na dvoboj, sa kojega se dr. Samuel povraća umirući.

Nije to prvi puta, što si je pi-

tanje židovstva osvojilo pozornicu. Već prije sto godina, 1797. davala se na bečkim pozornicama drama pod naslovom »Židov«, koja se je bila 60 god. uzdržala na repertoaru, te se prikazivala još i za Laubea. A mi sami znamo koliko se puta daju Uriel Acosta, te drame Ludwigove.

Ako se možda ovom komadu sa stanovišta umjetnosti dade štošta prigovoriti, polučeni je uspjeh posve opravdan. I židovi i kršćani mogu po njemu štošta da nauče.

*

Oba komada, i »Freiwild« i »Das neue Ghetto« već su se više puta prikazali i uzdržat će se na repertoaru. Igralo se u oba komada izvrsno, a bilo bi suvišno spomenuti pojedince kojeg glumca. Spomenut ćemo samo da je zajednička igra sjajna i da Carltheater ima sada u Beču najskladniji ensemble za dramu.

dnp.

NOVE KNJIGE.

AMERIKANAC EDWARD BELAMY razlikuje se svojim optimizmom od ostalih utopističkih romanciera. Izlazište svijuh, pa i protivnika društvenoga rasporeda budućnosti, momenat je prelaza iz stare u novu društvenu formu, koji je po svima strašna katastrofa, koja će sve postojeće uništiti. B. nijeće takovu katastrofu; taj će prelaz biti prevrat bez krvi. Ponajprije komunizirati će se zemlja, zatim željeznice, rasvjeta, mineralni proizvodi zemlje, pića i t.d. i time će preći više milijuna ljudi u zajednicu. Taj prelaz i slijedeća buduća vremena prikazuje Bellany vještom rukom u svom novom djelu

»Equality«* (Jednakost), u kojem se spajaju u skladnu cjelinu realni odnosi i bujna poezija.

Opet je West, koji sve preživljuje. Do 24. godine uče svi ljudi, te se specializuju u pojedinim strukama. Gombanje je obligatno, te se vježba kod glazbe. Doraslom građaninu otvara banka god. kredit od 4000 Doll. Tko manje potroši, tomu se ostatak briše na koncu godine. Sa napatnicom banke namiruju se sve potrebe iz narod. depota, za koji svi rade. Produkcija se ravna po potrebi, koja se konstatuje iz tačne statistike. West je u ostalom zaručen sa Edithom, svojom voditeljicom. Žene se odijevaju poput muškaraca odijelom od jake papirnate mase, koja služi za fabrikaciju i inih kućnih potrebnih stvari. Fabrike visoke su zidane palače, od cigle i metala, a radnici, muški i ženski, čili su i od inteligentne vanjštine. Ženske ravnopravne su muškarcima i to na temelju rada i istoga odgoja. Živahno opisivanje i prispodobe sa današnjim vremenom čine djelo tim zanimivije. Osobito je interesantna — na svaki način historička, prispodoba između žena onoga vremena i danas. Žene 19. stolj. podnašahu trostruki teret. Teret nevolje, koju dijele sa muškarcima; teret konvencije, kojom mišljahu osvojiti muža, a usljed koje se sasvijem onenaraviše, i teret podanstva u braku. Kad je bilo i obratnih slučajeva, tumačimo si to time, da su kadkada i robovi individualnošću vladali gospodarima.

G. A.

* London 1897.; njemački prevod od Jakobia 1898. Op. ur.

Odgovorni urednik: Fran Podgornik.

Administrator: Otto Krauss. — Tisak: Dioničke tiskare, Zagreb.

Ispravak.

U pjesmi na »Na Nilu« pometnjom su neke riječi štampane ijekavštinom, što je nagrdilo stih. Tako primjerice »razlijeva« umjesto »razliva«, »n i j e m o« umjesto »niemo«, »d v i j e« umjesto »dvie« itd., što cijenjeni čitatelj neka izvoli ispraviti.

P. n. gg. književnici i sve hrvatske, srpske i slovenske nakladne knjižare umoljavaju se, da nam blagohotno dostave svoja djela na ocjenu. U „Mladosti“ ocijenit će se bez iznimke sve priposlane knjige i časopisi.

Primili smo na prikaz slijedeće knjige:

1. Dr. *M. Murko*: **Jan Kollár**. II. del. Njegova dela. (Ponapis iz letopisa „Slovenske Matice“ za l. 1897.)
  2. Phil. Dr. *Jaroslav Sutnar*: **Svatopluk Čechs Leben und Werke**. Wien 1897. Verlag der Oesterreich-Ungarischen Revue.
  3. *Antonin Sova*: **Prosa**. Symposion I. Knihy nové doby. Vede a vidává H. Kosterka. Praha 1898. Cena 55 kr.
  4. **Pjesma noći**. Spjevao *Slavoljub Šojat*. Uglazbio Vjekoslav Řáha.
  5. Др. *Мил. Р. Веснић*: **Предлози за деобу Турске**; грађа за дипломатску историју балканског полуострва. Београд, држ штамп. краљ. Србије 1898. (Отштампано из „Годишњице“ XVII., стр. 349—387.)
  6. „*Matica Slovenska*“, Ljubljana 1897:
    - a) Dr. *Fr. D.*: **Trojka**. Povest.
    - b) **Knezova knjižnica**, zbirka zabavnih in poučnih spisov. IV. zvezek.
    - c) *S. Rutar*, e. kr. prof.: **Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra**. Prirodnoznanški, statistični, kulturni in zgodovinski opis.
    - d) Prof. *Karol Glaser*: **Zgodovina slovenskega slovstva**. III. del. — Drugi zvezek.
    - e) Dr. *K. Strekelj*: **Slovenske narodne pesmi**. III. snopič.
    - f) **Letopis „Slovenske Matice“ za leto 1897**. Uredil *Anton Bartol*.
    - g) *Ivan Šubic*: **Elektrika, nje proizvodjanje in uporaba**.
  7. *Šime Vudy*: **Danica i Ljubica**. Uzgojna pravila za žensku mladež. Peto izdanje. U Požegi 1896. Tiskom L. Kleina. Cijena 50 nč.
  8. **Rok Drogenik**: **Crkvene pristojbine**. Založil in prodaja R. Drogenik v Celji. Natisnila Narodna tiskarna v Ljubljani 1894. Cena 8 kr., s poštnino 10 kr.
-

P. n.

Pošto mi svakoga, tko nam priposlane brojeve ne vrati, smatramo pretplatnikom, to molimo onu gg., koja nam „Mladost“ vraćaju, što se ne kane pretplatiti, da svoje cijunjeno ime zabilježe na zadnju stranu omota s olovkom u svrhu, da im daljnjim pošiljanjem ne dosadjujemo.

Uprava „Mladosti“.

Dionička tiskara u Zagrebu.